

KRÁSA NAŠEHO DOMOVA

ČASOPIS ČESKÉHO SVAZU OCHRÁNCŮ PŘÍRODY

JARO/LÉTO 2004

ROČNÍK IV (46)

Program
Alcedo
Orchideje

Slavkovský
les

Mokřady
Triangl

Vážení čtenáři,

když se podívám na obsah tohoto čísla, nejvíce mě těší skutečnost, že jeho dobrá třetina vznikla z vaší iniciativy. Nejsou to články vymyšlené a vyžádané redakcí, ale zasláné vámi – čtenáři, členy a příznivci ČSOP. Je to milé a byl bych moc rád, kdyby se podíl takových článků v budoucnu ještě zvyšoval.

Pokud patříte k lidem, kteří nechtějí o přírodě jen číst, kteří rádi sami něco vykonají (a věřím, že takových je mezi vámi většina), pak máte v tomto čísle několik příležitostí. Uprostřed časopisu naleznete všíte karty a návody hned ke třem různým aktivitám – k nové soutěži „Živá zahrada“, k mapování ledňáčků a ke hře „Hleďte te ěčka“, která chce upozornit na problematiku nevhodných látek v naší stravě. Kromě toho se v tomto čísle *Krásy našeho domova* dozvíte i podrobnosti o mapování a ochraně orchidejí a v *Poradně* naleznete stručný návod na to, jak se zasadit o vyhlášení památného stromu.

Ochranářskou obcí v posledních týdnech hýbalo zejména finále projednávání novely zákona o ochraně přírody a krajiny. Jelikož poslední dějství se odehrálo až po uzávěrce tohoto čísla, vrátíme se k této klíčové právní normě podrobně v podzimním čísle. Nyní si můžete přečíst alespoň základní informace v úvodníku Pavla Pešouta.

Příjemné čtení přeje
Honza Moravec

	SLOVO PŘEDSEDY	1
	KRÁSY NAŠÍ PŘÍRODY	
	MOKŘAD TRIANGL (ZDENĚK PRÁŠIL, IVAN NOVÁK)	2
	10 LET PROGRAMU ALCEDO (PAVEL ČECH)	4
	KRAJINA A LIDÉ	
	CHKO SLAVKOVSKÝ LES (JAROMÍR BARTOŠ)	6
	LIDOVÁ ARCHITEKTURA SLAVKOVSKÉHO LESA (PAVEL BUREŠ)	8
	CHRÁNÍME PŘÍRODU	
	ORCHIDEJÍ UBÝVÁ - POMŮŽEME JIM?	
	(IVANA JONGEPIEROVÁ, MICHAL BLÁHA)	10
	ŽIVÁ ZAHRADE (PETR N. STÝBLO)	12
	SILNICE ZABÍJEJÍ ŽIVÉ TVORY (PAVEL MOULIS)	14
	EKOLOGICKÁ VÝCHOVA	
	HRY DO JARNÍ PŘÍRODY (JAN VRTIŠKA)	15
	CHEMIE V NAŠÍ POTRAVĚ (VÍT SYROVÝ)	16
	NAUČNÁ STEZKA KONOPIŠŤSKÝM PARKEM (JANA ZMEŠKALOVÁ)	18
	ROZHOVOR S VOJENEM LOŽKEM	
	O ŠNECÍCH A GEODIVERZITĚ	20
	ZELENÉ PARAGRAFY	
	NEJNOVĚJŠÍ PRÁVNÍ PŘEDPISY NA ÚSEKU OCHRANY	
	ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ (MILAN DAMOHORSKÝ)	22
	PÁR SLOV K NOVELE ZÁKONA O VNITROZEMSKÉ PLAVBĚ	
	(MARTIN DUŠEK)	23
	ZELENÁ KARTA	
	VODNÍ HAMR V DOBŘÍVĚ (MIROSLAVA ŠANDOVÁ)	24
	OKÉNKO DO HISTORIE	
	KRÁSA NAŠEHO DOMOVA V ROCE 1	26
	Z NAŠÍ ČINNOSTI	
	25 LET ČSOP (LADISLAV PTÁČEK)	27
	STALO SE	28
	MOZAIKA	30
	PORADNA	
	JAK VYHLÁSIT PAMÁTNÝ STROM? (VÁCLAV ZEMEK)	31
	LISTÁRNA	32

VÁŽENÍ PŘÁTELE,

píši tento úvodník jen několik dnů poté, co Senát Parlamentu České republiky výraznou většinou schválil a pan prezident podepsal „euronovelu“ zákona o ochraně přírody a krajiny. Jejím předmětem je implementace evropského práva v oblasti ochrany přírody do našeho právního řádu. Především umožňuje zřízení evropské soustavy zvláště chráněných území NATURA 2000, včetně ptačích oblastí.

Výsledná podoba zákona není vlivem četných pozměňovacích návrhů optimální. Je však možno konstatovat, že evropské právo je převzato a že základní pilíře zákona (obecná ochrana přírody vč. ochrany krajinného rázu, speciální státní správa, účast veřejnosti na rozhodování, zvláštní postavení zákona vůči jiným předpisům ...) zůstaly zachovány bez významnějšího oslabení.

Novela zákona o ochraně přírody byla projednávána vskutku s největšími obtížemi, jen ve Sněmovně Parlamentu ČR déle než rok. Velmi silný tlak na Ministerstvo životního prostředí a zákonodárce vyvíjeli zejména představitelé Jihočeského kraje, zástupci soukromých vlastníků lesů a rybníků, sokolníků a řady veskrze stavbařských lobby, přestrojených za zastánce regionálního rozvoje a zaměstnanosti. Protesty často vycházely z neznalosti, a tedy oprávněných obav dotčených zájmových skupin. K nejsilnějším lobbyistům však jistě patřili zástupci hájící ne právě ušlechtilé zájmy. Český svaz ochránců přírody se přípravy „euronovely“ zákona o ochraně přírody aktivně účastnil, a to jak jejího předjednávání s různými zájmovými skupinami, tak i projednávání v obou komorách Parlamentu ČR. Na tomto místě bych chtěl poděkovat vám všem, kteří jste oslovovali zákonodárce přímo v regionálních kancelářích, ve volebních obvodech. Naše společné úsilí pomohlo odvrátit či alespoň významně omezit na mnoha úrovních prosazovanou rozsáhlou erozi zákona o ochraně přírody.

Schválení zákona je velmi dobrá zpráva. Přichází v době, kdy jsme svědky četných snah o nesystémová omezení ochrany přírody a krajiny legislativní cestou. Nejkřiklavějším příkladem je jistě úsilí o splavnění českých a moravských řek v těžko uvěřitelném rozsahu včetně prosazování výstavby stupňů na dolním Labi či přístavu v Břeclavi, které se ekonomicky vyplatí snad pouze stavebním firmám realizujícím tyto obrovité státní či polostátní zakázky.

Vážení přátelé, v letošním roce slaví Český svaz ochránců přírody 25 let své existence. Chtěl bych nám všem popřát, abychom měli za další čtvrtstoletí také tak dobrý pocit při ohlednutí se za naši činnost, jako ho máme dnes.

Přeji vám mnoho pěkných dní strávených v jarní a letní přírodě.

Pavel Pešout
předseda ČSOP

Paul Pešout

FOTO NA OBÁLCE ZDENĚK PRÁŠIL / Mokřad Triangl

Krása našeho domova
časopis Českého svazu ochránců přírody

První číslo *Krásy našeho domova* vyšlo v roce 1904.
Po padesátileté odmlce bylo jeho vydávání obnoveno v roce 2001.
jaro/léto 2004 - ročník 4. (46.)

Vychází dvakrát ročně. Cena 40 Kč, **pro členy ČSOP zdarma**.
Předplatné 80 Kč na rok - objednávky přijímá redakce.

Vydavatel: © Ústřední výkonná rada ČSOP

Adresa redakce: ČSOP - redakce KND,
Uruguayská 7, 120 00 Praha 2
telefon: 222 516 115, 222 511 494
e-mail: jan.moravec@ecn.cz,
www.csop.cz

Redaktor: Jan Moravec

Grafická úprava: Jana Štěpánová

Korektury: Martina Křížková

Redakční rada: Pavel Bureš, Martin Dušek, Jan Eichler,
Jan W. Jongepier, Pavel Pešout, Petra Písaříková, Ladislav Ptáček,
Bohumil Reš, Petr Stýblo, Dalibor Zchoval (předseda), Václav Záruba

Tisk: H.R.G., s.r.o. Litomyšl

Uzávěrka tohoto čísla: 31. 3. 2004,
příspěvky do příštího čísla zasílejte na adresu redakce
do 15. 9. 2004.

Inzerce přijímá redakce.

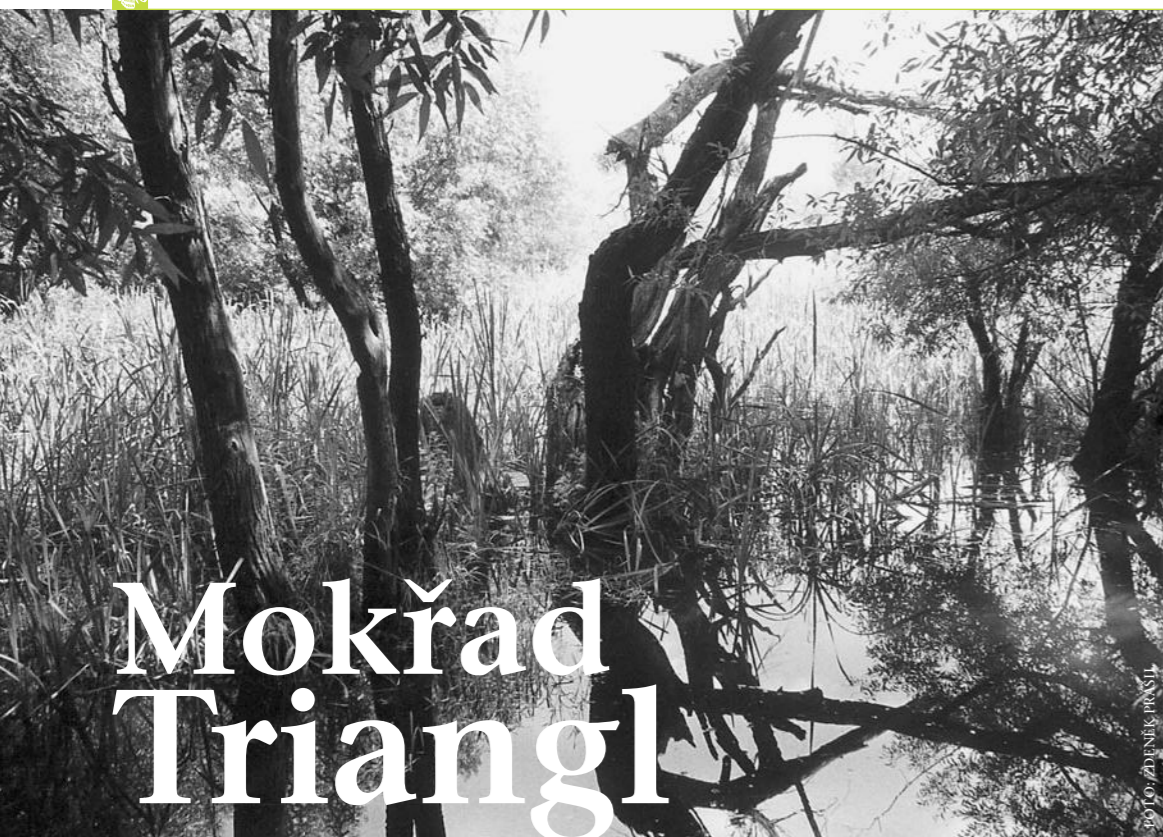
Za pravdivost, věcnou správnost a původnost příspěvků
odpovídá autor. Redakce si vyhrazuje právo příspěvky krátit
a stylisticky upravovat. Nevýžádané rukopisy a obrazový materiál
se nevracejí. Příspěvky jsou publikovány bez nároku
na honorář.

ISSN 1213-5488

Evidenční číslo MK ČR: E 12567

Čestná rada ČSOP: RNDr. Libor Ambrozek, PhDr. Petr Doležal, RNDr. Karel Hudec, prof. Ing. Jan Jeník, RNDr. Jiří Kulich, RNDr. Jan Květ, CSc., RNDr. Ladislav Miko, Ph.D.,
JUDr. Slavomír Mičoch, prof. RNDr. Bedřich Moldan, CSc., Zuzana Norisová, Ing. Jiří Oliva, RNDr. František Pelc, PhDr. Přemek Podlaha, Stanislav Rampas, RNDr. Jitka Seitlová,
Ing. Jiří Skalický, Ing. Jaroslav Ungergerman, CSc., Ing. František Urban

Mokřad Triangl

Před dávnými lety tekly mírně skloněnými a silně podmačenými loukami v oblasti mezi Hostivaří a Strašnicemi malý potůček, pramenící někde jižně od dnešní Černokostelecké silnice, který na své další pouti protékal Slatinami (od nichž dostal své jméno) a pod Bohdalcem se vleval do Botiče. V druhé polovině devatenáctého století tok potůčku přešla železniční trať do Benešova. Do okolí začala svými předměstími zasahovat expandující Praha, objevila se řada průmyslových podniků, stavěly se další komunikace. Ve čtyřicátých letech 20. století byla postavena odbočka železniční tratě mezi vršovickým seřadovacím nádražím a Malešicemi a trojúhelník tratí byl dovršen spojkou z Hostivaře do Malešic. Uzavřela se tak nevelká trojúhelníková plocha – Triangl – kam byl přístup možný pouze přes koleje nebo úzkým podchodem od Hostivaře.

Pět minut po dvanácté...

V území Trianglu zůstala silně podmačená louka, syčená nikoli vodou ze Slatinského potoka (ten je zde veden umělou rýhou), ale prosakováním vody pod náspý tratí. Prosakující voda vytvořila v jihozápadním rohu Trianglu malé jezírko, jehož rozsah silně závisí na množství srážek. Československé státní dráhy, kterým pozemky ve 2. polovině 20. století patřily, začaly zamokřenou část Trianglu zavážet odpadním materiálem. Zdálo se, že osud mokřadu i jezírka je zpečetěn.

Záchrana přišla několik minut po dvanácté. V roce 1991 se o území začali zajímat odborníci ochrany přírody, jak je dokumentováno ve stati ing. Tomáše Justy, uveřejněné v Lidových novinách z 9. 11. 1991. Útvar životního prostředí obvodního úřadu v Praze 10 vyvolal jednání s ČSD, které vedlo k zastavení dalšího navážení odpadů.

Na základě informací jednoho z místních občanů (který se následně stal naším členem) se koncem 90. let začala o lokalitu zajímat i organizace ČSOP „Botič-Rokytky“. Skupina pod vedením Ing. Nováka začala o lokalitu pečovat – prostor Trianglu byl

vyčištěn od nahromaděných odpadů, bylo omezeno zarůstání nežádoucími dřevinami a zahájeny průzkumné práce, které měly potvrdit jeho přírodovědné kvality.

Poklad uprostřed Prahy

Přírodovědné průzkumy probíhající od roku 1998 zhodnotily území po stránce zoologické, botanické, hydrobiologické a hydrologické. Dnes je z nich možno vysledovat i trendy změn, které v území probíhají. Výsledek byl pro mnohé překvapující: v Trianglu bylo zjištěno více než 40 druhů volně žijících ptáků, včetně slavíka, který je v hlavním městě opravdovou vzácností. Hnízdí tu strakapoudi, byla pozorována poštolka. Bylo ověřeno, že se tu množí řada obojživelníků, zejména žab, z nichž 4 druhy jsou zákonem chráněné. Svě útočiště tu našly i užovky. Po stránce botanické jde o jeden z mála v Praze zachovaných příkladů mokřadních společenstev. I hydrobiologové tu našli např. neběžné druhy nezmarů.

Nešlo však jen o vlastní Triangl a jezírko, průzkumy ukázaly i cenné kvality mokřadních luk v horním povodí Slatinského potoka, v oblasti mezi Rabakovskou silnicí a tratí spojující Malešice s Hostivaří. Spolu s tím se přirozeně vynořila otázka, jakým způsobem ochránit toto území před další výstavbou.

Prvním krokem, který podnikla 4. ZO ČSOP, bylo podání návrhu na zařazení této lokality v připravovaném územním plánu hl. m. Prahy jako „přírodní nelesní plocha“. Tím Triangl získal jistou primární ochranu před dalším hospodářským využitím.

V roce 2000 byly mokřady uvnitř i vně Trianglu na základě podnětu ZO ČSOP zaregistrovány jako významný krajinný prvek, čímž se dále zvýšila jejich ochrana.

Mokřad Triangl – respektive jeho nejcennější část s jezírkem – byl první lokalitou odkoupenou Českým svazem ochránců přírody v rámci kampaně Místo pro přírodu.

TEXT ZDENĚK PRAŠIL, IVAN NOVÁK

Takhle to na Trianglu vypadalo, než jsme se o něj začali starat.

V r. 2002 podala ZO ČSOP návrh na vyhlášení Trianglu přírodní památkou, který však byl prozatím magistrátem zamítnut s tím, že stávající ochrana je postačující.

Technická opatření

Ukázalo se, že jezírko jako ochranná nejcennější část mokřadu má přece jenom příliš malou plochu, v níž se rovnovážný ekosystém dá snadno narušit vlivy přicházejícími z okolí, například expanzí některých rostlin. V roce 2001 byl úspěšně proveden pokus omezení zarůstání jezírka orobincem vybagrováním značného množství bahna spolu s oddenky orobince z východní, lépe přístupné části jezírka, zhruba do hloubky 30 centimetrů. Jezírko se znovu rychle naplnilo vodou a podmínky pro život cenných obojživelníků a plazů se zlepšily.

Situace se však během následujících velmi suchých let opět zhoršovala. Zarůstání jezírka orobincem se znovu objevilo a zdá se, že odstraňování této biomasy těžkou mechanizací se bude muset opakovat vždy zhruba každé 3–4 roky.

Problémem je zejména fakt, že Slatinský potok byl ve své pramenné oblasti přerušen Rabakovskou ulicí a voda z pramenů z velké části svedena do kanalizace. Byl proto podán návrh na úpravu hydrologických poměrů s tím, že voda dosud mizející v kanalizační síti by se měla opět vrátit do potoka. Návrh předpokládá provedení průpichu pod vozovkou Rabakovské ulice a jeho realizace se do budoucna jeví jako nezbytná.

Koupili jsme jezírko

Když byla v loňském roce vyhlášena kampaň „Místo pro přírodu“, byl přírodně nejcennější pozemek ve VKP „Mokřady Triangl“ navržen na odkoupení. Po několika jednáních se podařilo akci úspěšně dokončit a jádro Trianglu s jezírkem (15 arů) se stalo vlastnictvím Českého svazu ochránců přírody. Protože se jednalo o první takto odkoupenou lokalitu, navíc na území hlavního města, dostalo se jí značné publicity ve sdělovacích prostředcích.

Zachování přírodních kvalit Trianglu není ovšem vlastním výkupem zdaleka zajištěno. Území je pod stálým tlakem expandujícího velkoměsta a příroda sama si v něm nepomůže. Musí jí být aktivně pomoheno, a to za poměrně značných finančních nákladů. Díky proto patří zejména Magistrátu hl. m. Prahy, který většinu prací i odborných průzkumů na Trianglu dlouhodobě financuje. Pozemkový spolek Botič-Rokytky bude o lokalitu na základě dlouhodobé výpůjční smlouvy nadále pečovat.

Autoři jsou členy ZO ČSOP Botič – Rokytky.

Kontakt – tel.: 271 742 631, e.mail: z_prasil@volny.cz

FOTO: ZDENĚK PRAŠIL

Místo pro přírodu

V rámci kampaně probíhají i další akce:

V lednu se nám podařilo vykoupit dva pozemky (4,2 ha) jedlobukového lesa Ščůrnica v Bílých Karpatech, kterým bezprostředně hrozilo vykáčení. O tomto lese byl uveřejněn článek v minulém čísle Krásky našeho domova.

Tím však naše aktivity v této lokalitě nekončí. Aby se les mohl vyvíjet svobodně bez zásahů člověka (což je naším cílem), bylo by vhodné jeho plochu rozšířit. V sousedství námi vykoupených pozemků jsou ještě další porosty obdobného charakteru, a tak se budeme snažit postupně získat i je. Můžete tedy i dále přispívat na konto sbírky pod „lesním“ specifickým symbolem 103.

Už jste možná postřehli v médiích, že další lokalitou, kterou bychom chtěli v rámci kampaně vykoupit, je Labský mokřad na Králověhradecku. Území, které vzniklo druhotně v místech rekultivované skládky, je dnes paradoxně jednou z nejcennějších ornitologických lokalit v širokém okolí (a nejvíce se svým charakterem blížíci dávno zrušeným nivním loukám, které zde v minulosti byly). O lokalitě přineseme bližší informace v některém z dalších čísel KND.

Začínáme jednat i o dalších pozemcích, například o mokřadních loukách v malebném údolíčku na Podblanicku.

Aktuální stav konta Místo pro přírodu je 1 350 000,- Kč. Další informace o kampani i vykoupených lokalitách naleznete na internetových stránkách www.mistoproprirodu.cz.

Podpořte prosím kampaň Místo pro přírodu.

Číslo konta: 9999922/0800.

10 let programu Alcedo

FOTO: PAVEL ČECH

Alcedo je vědecké jméno ledňáčka. Program, do kterého se každoročně zapojuje na patnáct organizací, byl vyhlášen právě před 10 lety.

TEXT PAVEL ČECH

úroveň znečištění vod, ve kterých loví, a dostatek příležitostí pro vyhrabání nor k hnízdění.

Během krutých zim, kdy nemají ledňáčci přístup k otevřené hladině, hynou hladu. Za silných mrazů jim prochládnou periferní tělní partie natolik, že k sobě mohou přimrznout čelisti zobáku nebo nožky k posedům. Pokud tyto ledňáčci včas nepřeletí do vhodnějších podmínek, je jejich osud zpečetěn. Stálí a přelétaví ledňáčci určitého území „vymrznou“. Další průběh vývoje hustoty ledňáčků na postiženém území záleží

především na počtu navrátilivších se těžných jedinců, kteří přezimovali v teplých oblastech Evropy. I když je ledňáček říční jako druh těmto ztrátám přizpůsoben (běžné hnízdění 2x, v klimaticky příznivých letech 3x až 4x do roka, 5–7 mláďat v hnízdě, možná polygamie, péče starších mláďat o mladší sourozence a jejich rychlé dospívání), může návrat k původnímu stavu hustoty v krajně trvat i několik let.

Vedle negativních přírodních jevů komplikuje ledňáčkům říčním život člověk svojí různorodou aktivitou, kterou mu často ničí vhodné pobytové zázemí.

Co se podařilo...

Se záměrem co nejlépe poznat životní styl ledňáčků a zminimalizovat negativní zásahy do jeho životního prostředí vznikl jeden z programů ochrany biodiverzity – program Alcedo. Poprvé byl realizován v roce 1993 jako genofundový projekt ZO ČSOP Vlašim. Následujícího roku byl vyhlášen jako jeden z celosvazových programů. V roce 1994 se také uskutečnila první mezinárodní výměna zkušeností.

V následujících letech se do programu zapojovalo stále více spolupracovníků – ochránců přírody a ornitologů

Pozorování ledňáčků může být i velkým dobrodružstvím – mapování Bečvy.

FOTO: STANISLAV CHVAPIL

FOTO: MIROSLAV DVORSKÝ

Zřizování umělých hnízdních nor.

z mnoha organizací. Některé aktivity trvají jen jednu sezónu, ale jsou i takové, kde je projekt řešen s mnohaletou strategií. Během posledních let se v rámci programu prošetřil každoročně přes 1000 km vodotečí různých typů a jejich doprovodného mokřadního zázemí.

Jaké jsou dosud dosažené výsledky programu? Přímým pozorováním, vyhodnocováním odchytů kroužkovaných ptáků, fotografováním nebo filmováním se podařilo shromáždit poznatky, které rozšiřují všeobecně známá fakta o etologii a ekologii druhu. Mapovací akce ukázaly, že je ledňáček říční obyvatel různých

typů vod, ale také, že se vyskytuje řídko a nepravidelně.

Účastí na správních řízeních, biologickými průzkumy problémových lokalit, jednáním s orgány ochrany přírody a se správci toků se podařilo zachránit řadu jeho trvalých hnízdišť, což je jeden ze základních předpokladů stabilizace optimální hustoty a věkové struktury ledňáčků regionálních populací.

Tam, kde nachází ledňáčci vhodné potravní podmínky, ale postrádají vyhovující břehové partie pro stavbu hnízd, jim bylo hnízdění umožněno přiměřenou úpravou břehu nebo instalací umělých nor a stěn. V těchto stavbách mohli ledňáčci v klidu vyhnízdit i tam, kde jejich hnízda opakovaně plení liška, norek nebo jiné šelmy. O tom, jak můžeme problémy s hnízděním ledňáčků řešit, byl natočen instruktážní film „Pomáháme ledňáčkům“.

Rozbořem složení zbytků potravy ledňáčků jsme mohli stanovit jejich potravní specializaci, míru predančního tlaku a celkové působení na ichtyofaunu loviště. Na základě poznání lovecké strategie, kvantitativního a kvalitativního složení potravy ledňáčků jsme navrhli řešení, jak úspěšně zabránit škodám, které mohou napáchat v odchovných ryb, a přitom respektovat ochranu druhu.

V neposlední řadě byl díky rozsáhlé propagační kampani v médiích a výchovně vzdělávací práci všech, kteří se do programu přihlásili, zvýšen zájem o život ledňáčků, o ochranu pro ně vhodných biotopů, a tím také o ochranu životního

FOTO: PAVEL MOULIS

prostředí řady jiných živočichů a rostlin, vázaných na nenarušené typy vodních ekosystémů.

Chcete-li se sami zapojit do mapování ledňáčků, můžete využít mapovací kartu vřítou uprostřed tohoto časopisu.

Nejen ledňáčci

V rámci programu je jako doprovodný druh, který podobně jako ledňáček říční indikuje stav vodního prostředí, sledován také skorec vodní.

Podrobný návod

jak zřizovat umělé hnízdní nory pro ledňáčky a polobudky pro skorce, naleznete v publikaci Ptačí budky a další způsoby zvyšování hnízdních možností ptáků (editor Petr Zasadil), která vyšla jako 20. svazek metodické řady ČSOP. Knihu si můžete zakoupit či objednat za 80,- Kč (členové ČSOP za 50,- Kč) v Kanceláři ÚVR ČSOP (kontakt v tiráži).

Instruktážní video Pomáháme ledňáčkům lze získat tamtéž za 275,- Kč

Pro skorce jsou instalovány polobudky a hnízdní podložky v místech, kde jiné možnosti pro umístění hnízd nemají. Vedle vylepšování hnízdních možností je u skorců sledována jejich hnízdní biologie, teritorialita, migrace a chrání se jejich známá hnízdiště. ☺

*Autor je odborným garantem programu
Kontakt - tel.: 603 549 560,
e-mail: pavelcech@tiscali.cz*

Silně ohrožený druh

Podobných lokalit ale pomalu ubývá, a proto to ledňáček nemá s uhájením své existence v mnoha případech lehké. V naší republice je podle zákona o ochraně přírody a krajiny č. 114/92 Sb. a jeho prováděcí vyhlášky č. 395/92 Sb. ledňáček říční zařazen mezi silně ohrožené druhy a podle Směrnice Rady EU o ochraň volně žijících ptáků (79/409/EHS) do přílohy I, tedy mezi druhy, pro které musí členské státy Evropské unie realizovat zvláštní opatření týkající se ochrany jejich stanovišť, s cílem zajistit přežití a rozmnožování druhu.

Hustotu místních populací ledňáčků ovlivňuje několik faktorů, které mohou mít podle regionálních podmínek různou vážnost. Vedle nutnosti přítomnosti drobných rybek jako hlavní složky jejich potravy je to průběh klimatických podmínek během zimy a hnízdního období,

FOTO: JITKA DVORSKÁ

Historicky byla celá oblast hraničním územím, na kterém se střetával slovanský a německý živel. S katolizací docházelo k postupné kolonizaci německým obyvatelstvem, které již na konci 19. století tvořilo převážnou část usedlíků. Ti vytvořili zvláštní samostatnou komunitu s vlastní řečí, tzv. egerlandštinou, a silnou vazbou ke zdejšímu kraji. Po druhé světové válce a odsunu vznikl nakrátko (1953–4) v centrální části Slavkovského lesa vojenský újezd, kterému padly za oběť desítky vesnic, osad a statků. Dnes místa, kde ještě před padesáti lety žily stovky obyvatel, zněl tlukot hamrů a skřípění povozů, zarůstají lesem. Člověk si připadá jako v pralesích Yucatánu, kde neproniknutelná zeleň zakrývá stopy lidské činnosti a vše bere zpět do svých rukou.

Podzemní bohatství

Osídlení je spjato s počátky dolování cínu ve 12. století. Od tohoto období horníci z okolí Krásna a Horního Slavkova po několik staletí zásobují cínem celou Evropu. Od 16. století, kdy

byla nalezena cínová ložiska v Anglii, nastává postupný úpadek těžby, která v různých podobách přetrvala až do dnešní doby. Nejzachovalejším dílem je středověký důl Jeroným, který se nachází v blízkosti zaniklého městečka Čistá. Na stěnách jsou dodnes patrné stopy středověkých perlíků, vytesané výklenky na kahany a úzké chodbičky, kterými shrbení horníci vynášeli ze tmy rudu. Toto ojedinělé dílo se připravuje na možné zpřístupnění veřejnosti. Staré netěžené štoly jsou častými zimovišti netopýrů, nejhojnější jsou netopýr velký a černý. Zasypané vchody obestírají pověsti o ukrytých dokumentech a cennostech, které zde prý zanechaly prchající jednotky německé armády.

Dnešním bohatstvím již dávno nejsou rudy, ale léčivé minerální prameny, které sem přitahují stále více návštěvníků. Chcete-li objevit oázu klidu, opusťte secesní kolonády, nablýskané třídy a prameny spoutané do žulových či ocelových kašen a vydejte se ven do hlubokých lesů, které obklopují lázeňská města. Tam najdete minerálky odpradávná bublající ve starých vykotlaných pařezech tak, jak asi vypadaly původně, využívané pastevci a sekáči luk. Mají jména připomínající někdy chuť, jindy události, které se k nim váží. Koňský pramen prý dostal své jméno podle koňského povozu, který za dob švédských válek utonul v blízkém močálu. Slaný pramen, jak už sám název napovídá, má hořkoslanou chuť díky množství rozpuštěných minerálních látek. Najít tyto zapadlé a zpola zapomenuté kyselky je vždy malým dobrodružstvím.

Na mnoha místech vystupují z hlubin země pouze plyny a vytváří různé hluboké jamky a krátery, tzv. mofety. Prozradí se již z dálky svým charakteristickým sirovodíkovým zápachem po zkažených vejcích. Drobní obratlovci, menší ptáci a hmyz často zaplatí svým životem za zvědavost, když se ocitnou na dně mofety. Tyto geologické jevy, které souvisí s doznávající třetihorní vulkanickou činností, jsou chráněny v rezervacích, jež mají přílehlavá jména Širňák a Smraďoch. Mofety v rezervaci Smraďoch jsou zpřístupněny dřevěným můstkovým chodníkem.

V západní části naší republiky, uprostřed „zlatého“ lázeňského trojúhelníku ohraničeného městy Karlovy Vary, Mariánské Lázně a Františkovy Lázně, se nachází území, které dosud uniká pozornosti. Dýchá svou nezaměnitelnou atmosférou, kterou stojí za to objevit.

TEXT A FOTO JAROMÍR BARTOŠ

Rašeliniště a lesy

Ohromný přírodní rezervoár srážkové vody, která poté puklinami proniká hluboko pod povrch a vyvěrá v podobě bohatých zdrojů minerálních vod pod svahy Slavkovského lesa, vytvářejí náhorní rašeliniště v okolí osady Kladská. Nejrozsáhlejších pět rašelinišť Tajga, Paterák, Lysina, Malé rašeliniště a Husí les je chráněno v národní přírodní rezervaci Kladské rašeliny. Částí Tajga vede 1,3 km dlouhá naučná stezka, začínající v osadě Kladská u stejnojmenného zámečku.

Návrat kamenného kříže

K tradičním aktivitám ZO ČSOP Kladská patří obnova drobných sakrálních staveb. Jedním z nich byl i tzv. Závišínský kamenokříž. V blízkosti rybníčka u obce Zádub-Závišín nad Mariánskými Lázněmi stával od nepaměti kamenný kříž. Tvrdí se, že zde byl zabit jeden ze švédských vojáků, ovšem jeho historie může být daleko starší, neboť paměť zdejšího lidu nesahá dál, než právě k období švédských válek. V roce 1998 ze svého místa na dlouhá léta zmizel neznámo kam. Na jaře loňského roku jsme dostali informaci od přátel, že se podobný kříž objevil u městečka Planá. Přijeli jsme na místo, porovnali historické fotografie a nákresy s prasklinami na kříži a změřili jeho rozměry. Vše nasvědčovalo tomu, že je to náš ztracený kříž. Nahlásili jsme nález policii a čekali, jak vše dopadne. Když bylo vyšetřování ukončeno, mohli jsme za asistence policie kříž odvést. Usazen byl tentokrát uprostřed návsi obce, mezi staletými duby na místě zbořené kapličky. Doufejme, že zde nebude lákat zloděje, a že tato nejstarší památka obce vydrží na novém místě další staletí.

Objev nové kyselky

Pravidelnou činností je též čištění minerálních pramenů. Tehdy jsme se sešli u Liščíh pramenů vyzbrojeni rýči, krumpáči, lopatami a jedním velkým dutým kmínkem. Chtěli jsme zachytit jeden z divokých vývěrů. Na povrchu bylo vidět pouze rozsáhlé zamokřené místo s výstupy železa a rozptýlenými výrony oxidu uhličitého. Pomalu jsme se prokopávali hlouběji vrstvami bahna, zetlelého listí a spadných větví navzájem spojených jemnými rezavými usazeninami. Když jsme se prokopali do hloubky 1 m, narazili jsme na jakýsi pevný okraj, který připomínal dutý kmen a který šel „nahmatat“ prozatím jen nohou v holínkách. Všech se nás zmocnilo objevitelské nadšení a většina zapomněla na bolavé ruce. Odtokovou strouhu a okolí jsme museli odkopat o dalších 50 cm. Teprve pak se nám naskytl nečekaný pohled – z bahna se vynořil prastarý dubový soudek se zachovalými obručemi, ve kterém se „vařila“ minerálka. Po změření obsahu volného CO₂ jsme zjistili nejvyšší hodnotu z tzv. zvířecích minerálek. V dostupných historických materiálech o tomto prameni nebyla nikde zmínka, jedná se tedy o objev dosud neznámého minerálního pramene. V letošním roce bychom chtěli okolí kyselky upravit, aby se žiznivý poutník mohl občerstvit její čerstvou, perlivou vodou.

Pro rašeliniště typický rozrůzněný mikrorelief otevřené vrchovištní plochy s vodními ploškami (flarky) je vytvořen pouze fragmentárně na Lysině a Tajze. Podrost je tvořen typickými druhy vrchovišť – keříčky z čeledi brusnicovitých a vřesovcovitých. V letním aspektu dominují suchopýry. Zejména v příkopech a drobných flarcích roste rosnatka okrouhlostá. Za zmínku stojí ve Slavkovském lese ojedinělý výskyt až 30 cm dlouhých lišejníků provazovky na starých břízách. Většina plochy vrchovišť je pokryta blatkovými bory pralesního charakteru s dominantní borovicí blatkou, na Lysině nahrazenou rašelinou klečí a vzácně s přimíšenou břízou karpatskou. Zbytek plochy porůstají velmi kvalitní rohozcové a rašelinné smrčiny s přirozeným cyklem obnovy za účasti kůrovce.

Hluboké lesy dosud poskytují prostor pro přežívající zbytkové populace tetřeva a jsou i teritoriem rysa.

Hadce

Významným fenoménem Slavkovského lesa je široký pás hadců (serpentinitů), vystupující k povrchu v okolí obcí Prameny a Mnichov. Význačnou lokalitou je NPP Křížky, unikátní lokalita vřesovišť na specifickém substrátu hadcového výchozu, která se vytvořila dlouhodobým působením člověka, zejména extenzivní pastvou. Vřesoviště jsou tvořena především vřesovcem pleťovým a vřesem obecným. Z lučních druhů je přimíšen vemeník dvoulistý, prha horská a vratička měsíční, z lesních druhů vázaných na serpentinit zde roste hvozdík lesní. Zvláštností je zakrslá forma jalovce obecného. Největší vzácností

Závišínský kamenokříž se vrací.

zdejších hadců je endemický rožec kuřičkolistý, jehož ekologické optimum je na mírně sešlapávaných primitivních půdách v těsné blízkosti skalních výchozů.

NPP Křížky těsně sousedí s NPP Upolínová louka, v níž je chráněna mozaika druhově bohatých upolínových, rašelinových a smilkových luk typických pro centrální část CHKO s řadou vzácných společenstev a druhů. Velkou vzácností je především drobná vrba borůvkovitá, dřívě nezvěstný druh české květeny. Obě lokality jsou v péči Pozemkového spolku Slavkovského lesa.

Autor je předsedou ZO ČSOP Kladská

Kontakt – tel.: 602 703 935, e-mail: kladska@centrum.cz

Objev zapomenuté kyselky – Liščí prameny.

Lidové stavitelství a osídlení ve Slavkovském lese

TEXT A FOTO PAVEL BUREŠ

Historický, kulturní a etnický vývoj tohoto území ovlivňovaly především dva základní faktory. Jednak to byla úzká návaznost na vyspělou historickou oblast Chebska (Egerland), a jednak význačná naleziště cínu.

Chebsko čili Egerland

Chebsko, rozkládající se mezi hřebeny Českého lesa, Smrčin a Krušných hor a vytvářející tak přirozenou a poměrně pohodlnou spojnicí mezi Čechami a Německem, bylo vždy strategicky důležitým územím. Dokladem toho jsou významné obchodní stezky, procházející tudy již v období předfeudálním.

Již od 6.–7. století pronikalo podél toku Ohře a dále proti proudu jejich přítoků slovanské obyvatelstvo. Právě na Chebsku se střetávalo s germánskými kmeny. Postupná expanze německých osadníků do těchto krajin přichází ale teprve od 11. století v souvislosti s územními nároky německých panovníků na Chebsko. Ve 12. století se prakticky celá oblast Chebska stává doménou německé vládnoucí dynastie a německými feudály je prováděna jeho cílevědomá kolonizace. Neustálá snaha českých panovníků o získání trvalé kontroly nad tímto důležitým územím je nakrátko korunována úspěchem v letech 1266–1291, ale definitivně ho získává až Jan Lucemburský v roce 1322 jako zástavu za vojenskou pomoc Ludvíku IV. Bavorskému.

Na národnostní složení obyvatelstva nemají tyto mocenské změny přirozeně žádný vliv, ba naopak – 13. a 14. století je dobou tzv. velké vnější (německé) kolonizace, rozsáhlého ekonomicky motivovaného podniku uskutečňovaného českými panovníky. Tato kolonizace zasáhla široké pásmo podél pomyslné hranice formujícího se českého státu (ta byla zejména v raném středověku tvořena téměř neprostupnými a civilizací nedotčenými pralesními hvozdy kopírujícími zhruba průběh dnešní státní hranice). Až do nuceného odsunu po druhé světové válce tak zůstali Němci převažující složkou zdejší populace.

Těžba cínu

Přestože relativně nepřístupná a pro zemědělské hospodaření nepříznivá oblast Slavkovského lesa (v minulosti zvaného Císařský les) neskýtala nijak lákavé podmínky pro kompaktnější a trvalejší osídlení, registrujeme již od 12.–13. století na svou dobu překvapivě hustou sídelní síť.

Vedle zmíněného bezprostředního sousedství trvale kolonizovaných území na Chebsku a v Poohří byl další podstatnou

Přestože jde o přírodně i kulturně historicky velmi zajímavé území, řadí se Slavkovský les mezi ty méně známé a turisticky dosud neobjevené velkoplošné chráněné celky.

KRESBA: PAVEL BUREŠ

příčinou tohoto jevu rychlý rozvoj dolování cínu od 12. století. Vzniká tu řada hornických osad, z nichž dvě – Horní Slavkov a Krásno – byly povýšeny na královská horní města, a zdejší revír se stal jedním z nejvýznamnějších center těžby cínu v Evropě. Těžba dosahuje svého vrcholu v 1. polovině 16. století za Pluhů z Rabštejna. Následující století však přináší postupnou stagnaci a zánik důlní činnosti, způsobený silnou konkurencí nových ložisek exportu cínu zejména z Anglie.

Hrázdění

Přicházející německé obyvatelstvo si pochopitelně přinášelo i svou vlastní osobitou stavební kulturu, charakterizovanou zejména hrázděnou konstrukcí. Nejdříve se s ní můžeme setkat ve slohové středověké gotické architektuře měst a panských sídel, ale od sklonku 15. století začíná pronikat i do venkovského prostředí, kde se uplatňuje v kombinaci se starší roubenou a posléze od 18. století i se zděnou (kamennou, později cihlovou) technikou. Typickým znakem hrázdění na našem území byla skutečnost, že se kromě kolen a stodol nikdy neužívalo ke stavbě přízemních stěn, ale pouze ve štítech a patrech.

Základem hrázděné stavební techniky je rámová kostra tvořená svislými sloupky začepovanými dole do prahového trámu a nahoře do lyžiny (vaznice), jež je zpevněna šikmými vzpěrami a pásky a vodorovnými pažďíky. Jednotlivá pole jsou vyplněna tyčovinou se slaměným výpletem nebo kameny, od poloviny 19. století také cihlami, a poté omazána hliněnou mazaninou nebo omítnuta.

Hrázdění dosáhlo na našem území svého vrcholu a nejvyšší estetické působivosti právě na Chebsku, kde se vyvinulo ve

specifickou lokální formu tzv. chebského domu, částečně zasahujícího i za hranici do Bavorska a Vogtlandu. Zcela ojedinělé jsou zejména dekorativně bohatě členěné štíty s barevně tónovanými trámy a výplněmi (nejčastěji se užívaly odstíny červené, modré, zelené a žluté), které jsou někdy ještě navíc zdobeny ornamentálními nebo rostlinnými motivy.

Ikonografické doklady vesnické hrázděné architektury Chebska pocházejí již z počátku 16. století, ale nejstarší známé v terénu dochované stavby jsou až z přelomu 17. a 18. století. Ve druhé polovině 18. a počátkem následujícího století, kdy chebská lidová hrázděná architektura dosahuje svého největšího rozkvětu, zde působil znamenitý místní tesařský mistr Johann Georg Fischer z Nebanic (1742–1793), s jehož díly se ještě dnes můžeme výjimečně setkat. Od poloviny 19. století se hrázděná konstrukce užívá stále méně, postupně je vytlačována a nahrazována stavbami zděnými, hmotově a proporčně však shodnými. Rovněž směrem z Chebska do vnitrozemí je patrné ubývání dekorativnosti hrázdění a větší zastoupení zděné a roubené vesnické architektury, což souvisí se slábnoucí koncentrací německého etnika a s působením jiných kulturních vlivů.

Chebský statek

Typickou chebskou selskou usedlostí byl uzavřený dvorcový statek, obklopený stavbami ze tří i čtyř stran. Jeho obytný dům byl roubený nebo později zděný s hrázděným patrem a štítem. Přízemí od patra nebo střechy (podle počtu podlaží) odděloval

Salajna – nejzachovalejší soubor typických chebských statků v oblasti (obě fotografie).

roubený věnec, jenž měl nosnou funkci a navíc rozšiřoval vnitřní prostor. Půdorys domu je trojdílný s velkou světnicí v průčelí, střední síň se vřadu vydělenou černou kuchyní, z níž někdy vystupuje mimo prostor domu mohutné těleso chlebové pece, a nejrozsáhlejší navazující chlévní částí. Dalšími stavbami rozmístěnými kolem dvora byly: velká (často hrázděná) stodola, otevřená kolna se špýcharem v patře a stáje, chlévy a chlívký. Uprostřed rozlehlého dvora, do něhož se vjíždělo branou umístěnou v průčelí (pokud byla usedlost trojstranná) nebo úhlopříčně v rohu mezi nárožími dvou stavení (pokud byla čtyřstranná), bylo hnojiště a často též velký sloupový, tesařsky kvalitně provedený holubník.

S podobnými statky se můžeme ještě dnes setkat v mnoha osadách Chebska i v přilehlých oblastech. Téměř na hranicích CHKO Slavkovský les leží například osady Salajna a Tuřany, které patří k nejzachovalejším vesnickým sídlům tohoto regionu a jsou navrženy na prohlášení za památkové zóny.

Dílo zkázy

Přestože poválečný odsun původního německého obyvatelstva, příchod etnický, kulturně i ekonomicky odlišných novoosídlenců a záhy následující nepromyšlená direktivně administrativní opatření nového režimu (kolektivizace, urbanizace atd.) znamenala pro zdejší vesnickou stavební kulturu (a nejen ji) těžkou ránu, můžeme ještě dnes obdivovat mnoho příkladů stavebního mistrovství a estetického citu dávných místních stavitelů a řemeslníků. Bohužel na části území Slavkovského lesa nenajdeme už vůbec nebo téměř nic, neboť z historického hlediska sice zanedbatelné období působení lidové armády v padesátých letech vykonalo skutečné dílo zkázy...

Autor je pracovníkem Národního památkového ústavu
Kontakt – tel.: 257 010 255, e-mail: bures@up.npu.cz

CHKO Slavkovský les

- * vyhlášena 1974
- * rozloha 640 km²
- * na území CHKO vyhlášeno 25 zvláště chráněných území, z toho dvě národní přírodní rezervace (Kladské rašeliny, Pluhův bor) a tři národní přírodní památky (Křížky, Upolínová louka, Jan Svatoš)
- * mírně zvlněné pohoří má ráz náhorní plošiny s průměrnou nadmořskou výškou 700–800 m, přikrývá se zdvihající nad Tachovskou brázdou a Chebskou a Sokolovskou pávní a pouze na jihovýchodě zvolna klesající do Tepelské plošiny – nejvyšší vrcholy: Lesný 983 m, Lysina 982 m, Kruzný 863 m

Důležité kontakty:

- * ZO ČSOP Kladská (Pozemkový spolek Slavkovského lesa) – tel.: 602 703 935, e-mail: kladska@centrum.cz
- * Správa CHKO Slavkovský les – tel.: 354 624 081, e-mail: slavles@schkocr.cz
- * Podrobnější informace o CHKO Slavkovský les a ČSOP Kladská naleznete na www.slavkovskyles.cz
- * Další zajímavé informace o Slavkovském lese naleznete např. na <http://web.cz/SlavkovskyLes>
- * Pro všechny zájemce o historii a přírodu regionu obnovila ZO ČSOP Kladská vydávání časopisu Arnika.

Orchidejí ubývá, pomůžeme jim?

Většina našich vstavačů žije celý nebo alespoň část svého života ve spojení s houbovými vlákny, kterými přijímají z půdy výživné látky. Bez tohoto soužití (symbiózy) jejich semena v přírodě neklíčí. Proto je, na rozdíl od tropických druhů, pěstování i přesazování našich orchidejí velmi problematické. Pro svou citlivost na hnojení, kyselé deště... jsou dobrými ukazateli nenarušeného prostředí.

Kde rostou orchideje

Pro svou ohroženost patří většina našich orchidejí mezi chráněné druhy. Znamená to, že je zakázáno jejich trhání, vyrývání i jakékoli ničení míst jejich výskytu. Jedním z důležitých faktorů jejich ochrany je zajištění původního obhospodařování v místech jejich výskytu, ale také mapování nových lokalit, sledování stavu populací nebo biologie jednotlivých druhů.

Více než polovinu orchidejí můžeme hledat na loukách a pastvinách. Jejich růstu prospívá pravidelné kosení i extenzivní pastva. Většinou kvetou od začátku května do konce června, kosení je tudíž nejvhodnější až po jejich odkvětu (od konce června nebo v červenci). Na plochách, které ležely roky ladem, je nutné nejprve odstranit nálety dřevin. Tuto likvidaci je nejvhodnější provádět mimo vegetační období, tzn. během října až

března. Několik druhů je vázáno i na prameniště a mokřady. Většinou vyžadují vlhká, vápníkem dobře zásobená stanoviště. Vzhledem ke zničení mnohých mokřadů melioracemi a hnojením v minulých desetiletích patří tyto orchideje k velmi vzácným druhům. Pravidelné kosení (v srpnu) vyžadují i tato stanoviště.

Několik orchidejí najdeme i v lesích. Nápadné květenství však mají pouze okrotice, ostatní druhy je mnohdy složité objevit. Zajímavé je, že mezi nimi najdeme i saprofytické rostliny – nemají zelené barvivo chlorofyl a jsou vázané na tlející listy.

Vstavačovité

neboli Orchideje jsou svou četností rodů i druhů nejbohatší čeledí vyšších rostlin, zahrnující asi 20 000 druhů. Téměř 90 % z nich najdeme v tropických pralesích. Nevyskytují se pouze v trvale zaledněných oblastech. Jejich početnost však není měřítkem jejich hojnosti – většinou jsou totiž vázány jen na určité lokality či vyžadují specifické podmínky. V naší republice se vyskytuje něco přes 50 druhů.

Čeled' vstavačovité patří k velmi ohrožené skupině naší i evropské flóry. Je to způsobeno nejen úbytkem lokalit, ale také změnou ekologických podmínek.

TEXT IVANA JONGEPIEROVÁ, MICHAL BLÁHA

Mapování orchidejí

Pokud ve vašem okolí některé druhy orchidejí rostou, můžete se zapojit do jejich ochrany. V první fázi je třeba zjistit o které druhy se jedná a kde rostou, v jaké četnosti a zda lokalita potřebuje nějakou údržbu. Asi si říkáte, že k přesnému určení orchidejí je třeba být botanikem. Máte pravdu, ale pokud nebudete chtít určovat kritické skupiny (např. kruštík), tak vystačíte se základními znalostmi o rostlinách a knihou *Orchideje*

FOTO: VLADISLAV VLACHA, JAROMÍR BARTOŠ

od Karla Petera Buttlera (vydalo nakladatelství Ikar v roce 2000). A pokud si nejste jisti, můžete rostliny fotografovat či kreslit pro pozdější kontrolu.

Aby mapování bylo úplné a zajímavé i z celostátního pohledu, je třeba kromě druhu popsat ještě místo výskytu orchidejí. K tomu lze s výhodou použít turistické mapy Klubu českých turistů („zelené“ mapy 1:50 000), v nichž naleznete konkrétní lokalitu a jednoduše odečtete souřadnice GPS v systému S-1942. Výsledky mapování se vyplní do tabulky, která je ke stažení na webových stránkách www.csop.cz. Vyplněnou tabulku poté zašlete (nejlépe v elektronické podobě) garantce programu.

Péče o lokality

Přestože je mapování samo o sobě důležité, bez prováděné péče o vzácné lokality by mělo jen poloviční smysl. Většina orchidejových stanovišť totiž potřebuje pravidelné kosení, které lze provádět buď ručně kosou nebo motorově křovinořežem či jinou sekačkou. Zkušenosti ukazují, že do péče o nevelké plochy s výskytem orchidejí se zapojují i dětské kolektivy se zájmem o přírodu, a tak stačí jen mít chuť se do toho pustit.

Poslední otázkou zůstává, kde na péči získat finanční prostředky. Několikaarové plochy velké finance na kosení nepotřebují, v případě nutnosti je možné o ně požádat v rámci programu ČSOP Orchideje. K ošetření lokalit o větších výměrách slouží státní dotační program – Program péče o krajinu. Vždy je však nutný souhlas vlastníka pozemku a orgánu ochrany přírody (Správy CHKO či NP, Agentury ochrany přírody a krajiny, odboru životního prostředí Krajského úřadu

Odleva:

Kruštík šírolistý je hojným lesním druhem. Vstavač kukačka, dříve jedna z nejhojnějších orchidejí, zmizel ze 60% lokalit. Okrotice bílá rozkvétá v květnu v doubravách a bučinách.

a v případě území, které není chráněné, pověřené obce). Informace o Programu péče o krajinu poskytne příslušná Správa CHKO, NP nebo středisko Agentury ochrany přírody a krajiny ČR. ☞

Autorka je odbornou garantkou programu

Kontakt – tel.: 518 324 792,

e-mail: jongepierova@bilekarpaty.cz

Z realizovaných projektů ...

Místa výskytu orchidejí byla při terénním průzkumu zakreslena do přehledové mapy v měřítku 1:50 000 a v katastru nemovitostí bylo zjištěno katastrální území, číslo parcely, druh porostu, vlastník a další údaje potřebné k založení databanky. Při zjištěném výskytu byl stručně popsán terén, vegetační kryt, vlhkostní poměry, případně rušivé poměry a zásahy do vodního režimu dané lokality, které mohou mít negativní vliv na další vývoj, případně zánik výskytu orchidejí. U lesních parcel značné výměry jsme pro přesnou identifikaci použili zákresu do lesnických obrysových map v měřítku 1:10 000 s uvedením čísla oddělení a porostu.

ZO ČSOP Nové Hradky

☞ ☞ ☞

V minulosti se na sledovaných lokalitách nalézalo celkem 17 druhů orchidejí. Současný výskyt byl potvrzen pouze u 7 druhů. Z výsledků vyplývá, že 58% druhů je v oblasti nezájímavých.

Domníváme se, že lokality, kde dlouhodobě (více jak 10 let) nebyly nálezy potvrzeny, lze považovat pro výskyt orchidejí za zaniklé. Souvisí to se změnou biotopů zejména vlivem lidské činnosti (odvodňování, hnojení, rozorání, nevhodná rekultivace). Jedná se o 62% lokalit.

V porovnání s loňským výzkumem kvetlo daleko méně jedinců. Týká se to zvláště druhů prstnatec májový a vemeník dvoulistý. Omezené nálezy pozdních druhů mohou souviset i s extrémními výkyvy teplot a významným suchem v létě 2003. Byl zjištěn poměrně velký úbytek druhu vstavač mužský na lokalitě Skuhrov (jeho

nejbohatší naleziště v regionu – z loňských 414 na 117 jedinců). Toto lze vysvětlit rozsáhlým výřezem v zimě 2002/2003, v důsledku čehož mohlo dojít k poranění a vymrznutí hlíz. V roce 2003 byla s Odborem životního prostředí a ochrany přírody pověřeného úřadu v České Třebové sepsána dohoda o péči o toto území, která by měla zamezit nevhodným zásahům.

ZO ČSOP Česká Třebová

☞ ☞ ☞

Na jihozápadním svahu nad místní částí Drážné se na několika parcelách rozkládá „Vstavačová louka“. V roce 1999 si ji od města Štramberk pronajala ZO ČSOP „Apollo“ Štramberk, aby zamezila některým podnikavcům ve zničení této cenné lokality (výstavba garáží, zahradních domků apod.) a zároveň, aby mohla o tuto lokalitu pečovat. Již od roku 1998 provádíme dvakrát ročně sečení trávy a potlačujeme náletové dřeviny.

Jarní práce proběhly stejně jako v předešlých letech v době od poloviny června do poloviny července. Část ručně posečené trávy se zkrmila na zeleno a část se usušila a darovala místním chovatelům.

Druhá etapa údržby proběhla koncem září a začátkem října. Opět se nám podařilo zkrmit část otavy na zeleno a zbytek jsme zkompostovali.

Poslední provedenou skupinou prací je udržování keřového porostu v patřičné vzdálenosti při okraji louky. Tato práce proběhla v říjnu. Nálety jsme již všechny vyřezali a v dalších letech budeme muset jen ručně nůžkami odstraňovat omlazovací obrost (rozhodli jsme se nepoužít Roundup). ☞

ZO ČSOP Apollo Štramberk

Živá zahrada

V posledních letech sledujeme významný úbytek biodiverzity právě v okolí lidských sídlišť. Mnozí živočichové, kteří člověka u jeho sídlišť provázeli po staletí, najednou rychle mizí. Příčiny nejsou zcela známy, ale je zřejmé, že jednou z nejdůležitějších je změna péče o zahrady. V posledním desetiletí lze pozorovat, jak se zahrady stále více izolují neprostupnými ploty, jak ze zahrad mizí ovocné stromy, vysazují se na nich zdejší přírodě neznámé druhy rostlin, intenzivně se sečou trávníky, používá se

více chemických prostředků a nevhodná technika. Často se také na zahrady zavádějí prvky, které jsou živým organismům smrtelně nebezpečné (nevhodně konstruované nádrže s vodou, bazény s kolmými stěnami, průhledné skleněné stěny...).

Přihlaste svůj zahradu do soutěže

Projekt Živá zahrada je koncipován jako soutěž vlastníků či uživatelů zahrad. Důležitou podmínkou projektu je, aby lidé, kteří se svojí zahradou soutěží, měli možnost tuto zahradu přetvářet – uzpůsobovat ji k životu různých živočichů.

Soutěž proběhne vždy 4. víkend v květnu (v roce 2004 tedy 22. a 23. května). Kategorie, která bude hodnocena

vlastně, jsou školní zahrady. Na nich, jelikož mohou být o víkendech zavřené, se soutěží vždy od pondělí do pátku před 4. květnovým víkendem.

V čem tato soutěž spočívá? V uvedených květnových dnech na dané zahradě zaznamenávejte výskyt co nejvíce z vybraných druhů či skupin druhů živočichů. S určitou mírou nepřesnosti lze říci, že čím více těchto živočichů se bude na zahradě vyskytovat, tím je zahrada živější a přírodě bližší. Důležité je zamyslet se nad tím, proč se na zahradě někteří živočichové vyskytují a jiní ne, a pokusit se je na zahradu přilákat.

Projekt ČSOP Živá zahrada si klade za cíl motivovat veřejnost k úpravám svých zahrad i pro potřeby volně žijících živočichů. Prostřednictvím Živé zahrady se tak alespoň částečně vrací příroda zpět do blízkosti člověka.

NOVÝ PROJEKT ČESKÉHO SVAZU OCHRÁNCŮ PŘÍRODY

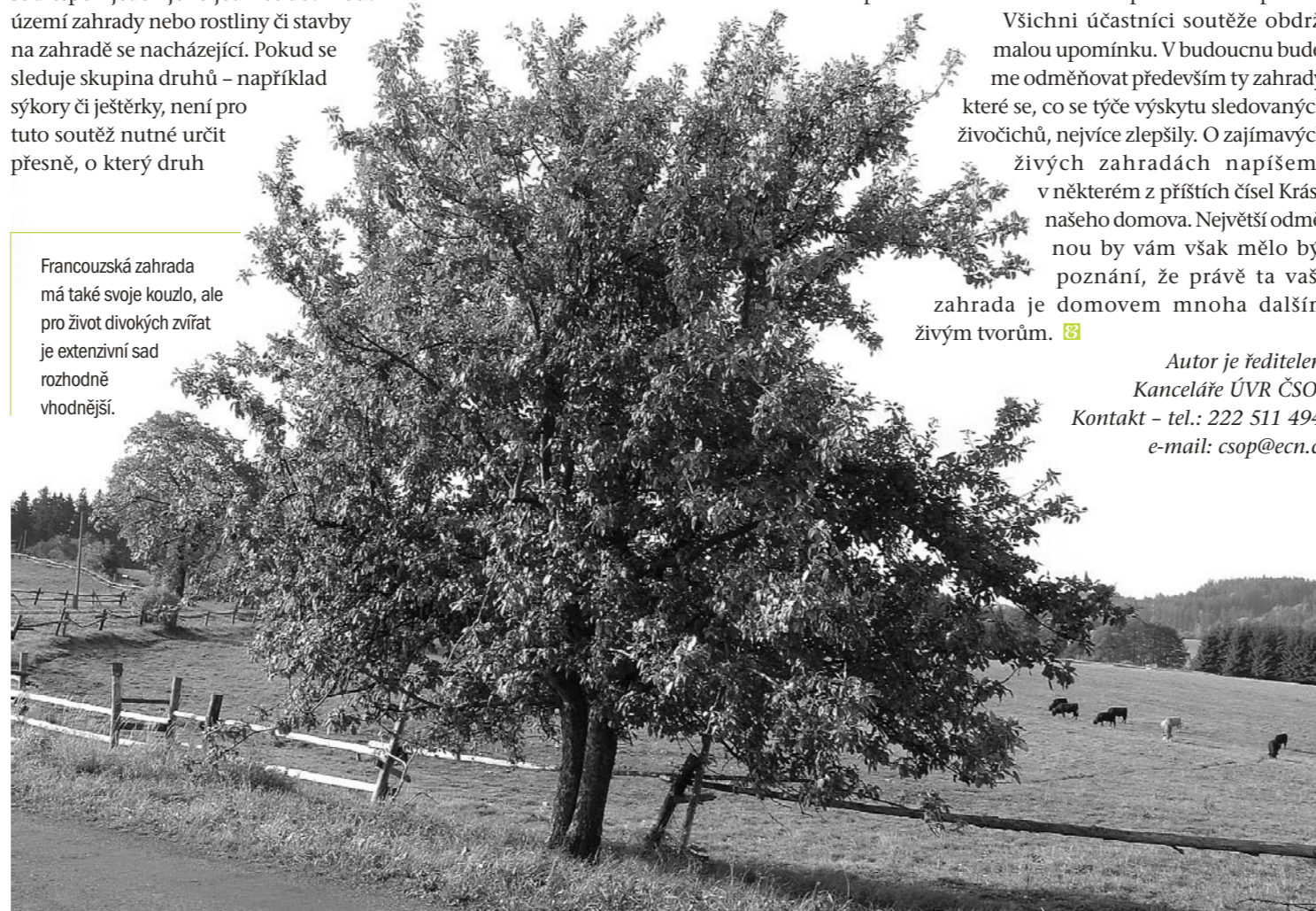
TEXT PETR N. STÝBLO, FOTO JAROMÍR BARTOŠ

Alespoň ty, u kterých je to možné. A jak přilákat na zahradu konkrétního živočicha? Stručné rady zde uvádíme, podrobně se budeme k problematice vracet v dalších číslech Krávy našeho domova. V dalších letech se ukáže, zda vaše snaha nebyla zbytečná. Někdy to možná bude marný boj, přesto to však zkuste. Budku pro sýkorky, rostliny, které k svému životu potřebují motýly, či napajedlo pro ptáky si na svoji zahradu přece může dát každý!

Pravidla a odměna

Aby mohl být výskyt živočicha daného druhu zaznamenán, musí se alespoň jeden jeho jedinec dotknout území zahrady nebo rostliny či stavby na zahradě se nacházející. Pokud se sleduje skupina druhů – například sýkory či ještěrky, není pro tuto soutěž nutné určit přesně, o který druh

Francouzská zahrada má také svoje kouzlo, ale pro život divokých zvířat je extenzivní sad rozhodně vhodnější.

Pro pobyt ještěrek jsou nejvhodnější hromady kamení.

sýkory či ještěrky se jedná. Přesné určení druhu je však vítáno, neboť může přinést i zajímavé a vědecky cenné údaje. Rovněž je vítána fotodokumentace pozorování těchto druhů jakožto i informace o výskytu dalších zajímavých „nesoutěžních“ živočichů. Od dětí samozřejmě uvítáme obrázky.

Do soutěže Živá zahrada se nemusíte hlásit předem. Stačí, když ve vyhlášeném termínu zaznamenáte ve vybrané zahradě svá pozorování do mapovací karty, kterou naleznete vřítou uprostřed tohoto časopisu. Vyplněnou kartu poté zašlete na adresu ČSOP. Kartu je možné také zaslat přímo z internetových stránek www.csop.cz. Uvítáme, když ke kartě přiložíte fotografie či obrázky ilustrující vaše pozorování a třeba i povídání o tom, jak jste dopadli a co chcete na zahradě pro zvířata zlepšit.

Všichni účastníci soutěže obdrží malou upomínku. V budoucnu budeme odměňovat především ty zahrady, které se, co se týče výskytu sledovaných živočichů, nejvíce zlepšily. O zajímavých živých zahradách napíšeme v některém z příštích čísel Krávy našeho domova. Největší odměnou by vám však mělo být poznání, že právě ta vaše zahrada je domovem mnoha dalším živým tvorům. ☺

Autor je ředitelem Kanceláře ÚVR ČSOP
Kontakt – tel.: 222 511 494,
e-mail: csop@ecn.cz

Jak zaznamenávat vybrané druhy živočichů

V roce 2004 na svých zahradách hledejte následující druhy či skupiny druhů:

- Denní motýli** – zaznamenávají se v případech, že byly na zahradě pozorovány alespoň 3 druhy denních motýlů – nejpravděpodobnější je pozorování bělásků či našich běžných druhů baboček (paví oko, kopřivová, ...). Pozorování nočních motýlů (můr) se nepočítá.
- Čmelák** – pozorování libovolného druhu čmeláka. Prý i tam, kde nic nekvete, se dá přilákat na medovou vodu.
- Žába** – nejpravděpodobnější bude setkání s ropuchou obecnou nebo zelenou. V blízkém sousedství vodních ploch lze čekat výskyt skokanů. Máte-li na zahradě jezírko, dejte pozor, aby nemělo kolmé břehy. Ropucha ani její potomci by z něj už nevylezli.
- Ještěrka, had** – asi nejobtížnější bude prokázat na zahradě výskyt plazů. V zahradách obklopených zástavbou to bude prakticky nemožné. Na okrajích obcí bude, za vhodných podmínek, možné snad zaznamenat výskyt slepýše či ještěrky obecné, u vody užovky obojkové a poblíž lesa možná i zmije.
- Kos černý** – běžný společník člověka, z pozorovaných druhů asi nejméně náročný na prostředí. K hnízdění vyžaduje husté křoviny či stromy, ale zahradní i ve vhodné polodutině. Potravu sbírá na záhonech či trávnících.
- Vrabec** – oba druhy našich vrabců jsou stále vzácnější. Příčiny jejich ubývání nejsou známy. Pokud na zahradě nechováte domácí zvířata, možná budete mít velký problém vrabce přilákat. Má rád hustá kroví, můžete se ho pokusit přilákat budkou či polobudkou.
- Rehek** – oba druhy našich reheků jsou docela běžnými společníky lidí. K hnízdění využívají různé skuliny v domech a zahradních stavbách, proto je lze přilákat vhodně umístěnou polobudkou. Pokud máte problém rehka poznat, dívejte se po ocásku. Jeho kontrastní zrzavou barvu nelze přehlédnout.
- Vlaštovka, jiřička** – tradiční společníci člověka, podobně jako vrabec však rychle ubývají. Jednou z příčin je určité i nedostatek hnízdních příležitostí. Jiřičky si lepší hnízda na domy vždy zvolí, vlaštovky naopak zevnitř – ve sklepech, stájích, půdách. Jenže nechte dnes okno do domu celé léto otevřené... Oba ptáčky, podobně jako snad všechny ostatní sledované druhy, můžete na zahradu přilákat vhodným napajedlem. Opět pozor na kolmé stěny vysoko nad hladinou. Je to pro ně smrtící past! Jelikož si lepší hnízda z bláta, přiláká je ve správné době i dobře mazlavé a stále zvlhčované blátíčko.
- Sýkora** – pro přilákání sýkorky je nejlepší instalovat hnízdní budku. Koňadra nebo modřinka ji dříve či později určitě osídlí. Poblíž lesa mohou na zahradu zavítat i vzácnější druhy sýkor. Mlynařky můžete v tomto záznamu považovat rovněž za sýkorky.
- Hrdlička zahradní** – hrdlička zahradní potřebuje k životu vysoké stromy. Ráda se však přizpůsobuje u slepic či cukruje někde za komínem. Její pozorování by mělo být snadné.
- Ježek** – zdá se, že ježci, jako všichni hmyzožravci, na tom také nejsou moc dobře. Likviduje je především silniční doprava, také volně pobíhající psi a používání chemie na zahrádkách. Neprostupné ploty a zdi kolem zahrad jsou pro ně nepřekonatelné. Vaše škoda. Hubili by vám na zahradě všudypřítomné slimáky. Ježky samozřejmě musíte hledat v noci. Pěkně v tichu, protože je určitě nejdříve uslyšíte.
- Myš** – váhali jsme, zda sem zařadit i tohoto neoblíbeného společníka. Vzhledem k tomu, že myš – v tomto případě každý myši podobný hlodavec (mysice, normik, hraboš, hryzec,...) na správnou živou zahradu prostě patří, rozhodli jsme se ji přeci jen zařadit. Mimo chodem, pro mnohé zahrady a zejména ty „udržované“ ve vilových čtvrtích na okrajích měst jsou dnes hlodavci naprosto neznámými tvory. Potkany, krysy či uprchlé bílé myšky mezi myši prosím v tomto případě nepočítejte.

FOTO: PAVEL MOULIS

TEXT PAVEL MOULIS

I přesto, že dosud nemáme přesné údaje o počtu střetů automobilů s živočichy, obrázek si můžeme udělat podle rozježděných zbytků jejich těl.

Nejčastější obětí bývají ježci, kuny, lišky, zajáci, ale výjimkou nejsou ani podstatně větší živočichové. A to ještě nevidíme všechny, neboť značná část zraněných živočichů odchází mimo dosah silnice, kde pomalu umírá. Usmrcení drobní ptáci se stávají potravou predátorů vyhledávajících okolí silnic. Bylo by jistě zajímavé dozvědět se, kolik živočichů tak ročně ukončí svůj život.

Silnice zabíjejí živé tvory

optická, akustická a pachová opatření, která mají střetům zabránit.

Povinnost stavby ochranných plotů při výstavbě dálnic leží na investorech. Bohužel ne vždy je vyžadována účastníky stavebního řízení. Dodatečná výstavba oplocení je pak velice problematická a vyžaduje řadu složitých jednání. Přesto lze tvrdit, že oplocení význam má a minimalizuje ztráty.

Nutné je však věnovat se i opatřením, které sníží atraktivitu nebezpečného místa. Proto je třeba se vyvarovat umístování příkrmovacích zařízení do blízkosti silnic, neměly by se zde ani zakládat remízky či políčka pro zvěř. Dobré také je, když je kolem silnice vysekaný pás, aby komunikace přímo nenavazovala na les. Zvěř je na těchto obnažených místech ostražitější a řidič má větší přehled.

Proč zvířata vyhledávají silnice

Situace je však daleko složitější. Především bažanti se často soustřeďují kolem silnic při vyšší sněhové pokrývce. Nemožnou být delší dobu bez přístupu k zemi a vyhledávají proto místa bez sněhu. Zajíce a zvěř srnčí zase přitahuje sůl, která se používá pro údržbu komunikací. V blízkosti silnic roste v některých případech i celá řada stromů vhodných k okusu, např. jabloně, hrušně či jeřáby. Za plody těchto stromů se vydávají i drobní ptáci. Dravci a sovy putují k okrajům silnic za

hlodavci, které přitahují zbytky trav, nebo se přiživují na zvěři, která skončila pod koly aut. Svou významnou roli hraje i skutečnost, že asfaltový povrch silnice je brzy suchý a teplý. To přitahuje nejen hmyz, který slouží jako potrava ježkům, ale i bažanty, kteří se zde v předjaří suší.

V případě dlouhotrvající sněhové pokrývky jsou ztráty na zvěři velmi vysoké a měly bychom se je snažit všemožně snižovat. Třeba tím, že v přírodě budeme vytvářet takové podmínky, aby živočichové nemuseli silnice nevyhledávat. Znamená to tedy postarat se nejen o do-

statek vhodných příkrmovacích zařízení, ale také umožnit hrabavým ptákům přístup k zemi, kde nalézají zbytky vegetace i nezbytný písek a drobné kaménky pro lepší funkci žaludku.

Kontakty

na Národní síť stanic pro handicapované živočichy naleznete na www.csop.cz, či se můžete informovat na tel.: 222 511 494.

Pytláci

Někdy se však setkáváme s řidiči, kteří zvěř oslňují, záměrně na ni najíždějí a posléze si usmrcenou zvěř přivlastňují. V tomto případě je možné mluvit o pytláctví. V případě střetu vozidla se zvěří, nevoláme-li Policii ČR k vyšetření dopravní nehody, je nutné tuto zvěř odevzdat mysliveckému hospodáři dané honitby nebo kontaktovat záchrannou stanici živočichů. Její pracovníci se o zraněného živočicha postarají.

Řešení této problematiky by mělo být společným zájmem ochránců přírody a myslivců. Na Rokycansku se nám již podařilo ledy prolomit. ☺

*Autor je vedoucím Záchrané stanice v Rokycanech
Kontakt - tel.: 603 239 922,
e-mail: pavel.moulis@tiscali.cz*

Jarní sluníčko láká do hor a lesů...
Co si takhle zpestřit cestu zase nějakou zajímavou hrou?

Hry do jarní přírody

TEXT JAN VRTIŠKA, FOTO KATKA VRTIŠKOVÁ

Umble-umble

Hru s tímto exotickým názvem možná znáte, náš oddíl není jejím autorem. Hrajeme ji ale často, rádi a s řadou obměn, které nás vždy nejen pobaví, ale i poučí. Je vhodná pro větší skupiny. Dá se hrát téměř kdekoli, kde je kousek volného prostoru (na louce, v klubovně či tělocvičně, na vlakové zastávce, ...).

Účastníci hry představují jednotlivá vývojová stádia nějakého jevu (nebo části nějaké struktury) a dávají to nejvíce domluvenými projevy - zvukovými i optickými. Průběh zkusíme vysvětlit na konkrétním příkladě - hráči mají představovat vývoj jedince (ontogenetický vývoj člověka):

Na počátku všichni hráči představují zárodek (pomalu se pohybují schouleni na bobku). Jakmile se dva jedinci setkají, stihnou si a vítěz postoupí do vyššího stádia - stane se z něj plod (zůstává

schoulen na bobku, ale „čutá“ kolem sebe ručičkami), poražený zůstává zárodkem a hledá dalšího jedince pro souboj. Jakmile se setkají dva plody, opět si stihnou a vítěz se stává novorozencem (mírně se rozbálí a naznačuje křik), poražený klesne do stádia zárodek. Takto hra pokračuje dál až do té doby, než se všichni promění ve starce či umrlce (záleží na vás, co bude posledním stádiem vývoje), pouze jeden jedinec zůstane ve stádiu zárodku, jeden ve stádiu plodu, zůstane těž jeden novorozenec, zkrátka od každého stádia (kromě posledního) zůstane jeden jedinec.

Nabízíme několik v našem oddíle odzkoušených alternativ:

- historický (fylogenetický) vývoj člověka - Australopithecus, Homo habilis, Homo erectus, Homo sapiens
- vývoj hmyzu s proměnou dokonalou - vajíčko, larva, kukla, dospělec
- potravní řetězec
- éry ve vývoji Země - prahory, starohory, prvohory...
- stavba organismu - buňka, tkáň, orgán, orgánová soustava, organismus
- stavba trávicí soustavy - ústa, hltan, jícn, žaludek, tenké střevo, tlusté střevo, konečník, řitní otvor
  - stavba těla rostlin - kořeny, stonek, listy, květy, plody
  - představení zubů v ústní dutině - řezáky, špičáky, třenové zuby, stoličky
  - měsíce v roce
  - stupnice tvrdosti - mastek, sůl kamenná, kalcit...
  - ploutve ryb - hřbetní, ocasní, řitní, břišní, prsní

■ fotosyntéza - oxid uhličitý, voda, sluneční energie, cukr, kyslík

Určitě vás samotné napadne mnoho dalších variant. Velkou zábavou (i poučením) bývá příprava na samotnou hru - tedy domlouvání se na charakteristických zvukových či optických projevech jednotlivých stádií. Fantazii se meze nekladou. Hra je výborná i tím, že bourá bariéry mezi lidmi, snižuje ostych, otevírá lidi a zvyšuje jejich vstřícnost a schopnost souznít se zbytkem skupiny.

Hbitý všimálek

Při této hře zajímavě ubíhá cesta a hráči se učí nejen všímavosti, ale procvičují i rychlost, a podle zadaných úkolů si mohou rozšiřovat své vědomosti.

Při výpravě do přírody zadá vedoucí hry nějaký pojem (např. šiška, sasanka, turistická značka, hálka, mravenec, křemen, dub...). Hráči se snaží co nejrychleji daný objekt v okolí objevit a přemístit se k němu - a to opatrně, z důvodů bezpečnosti hráče i hledaného objektu.

U každého z hráčů exempláře smí být pouze jeden hráč. Ten, který je po ukončení kola nejbližší vedoucímu hry, si připíše 4 body, druhý 3 body, třetí 2 body, všichni další, kteří nějaký exemplář také našli, si připíší 1 bod. (Poznámka: např. při hledání šišky se nemusíme soustředit jen na ty ležící na zemi, ale šiška může klidně viset vedoucímu půl metru nad hlavou. K této šišce nikdo ovšem nepoleze, stačí na ni ukázat.) Kolo skončí po uplynutí předem určeného času.

Vedoucí hry se mohou střídát, může se jím stát klidně i dítě. ☺

*Autor je vedoucím MOP Nezmaři
Kontakt - e-mail: hey.vey@centrum.cz*

FOTO: DAVID ČÍP

Jak zabránit střetům

Snaha o řešení situace vychází nejen ze strany ochránců přírody a myslivců, ale i samotných účastníků silničního provozu, neboť podobné střety znamenají mnohdy i nemalé materiální škody či ztráty na životech lidí. Proto se i u nás začínají v poslední době objevovat různé ploty - především kolem dálnic či rychlostních silnic. Používají se i různá

Chemie v naší potravě

Mnozí z nás cítí, že přinejmenším stejně důležité a nezodpovědné jako odhazování odpadků v lese, je házení odpadků do nás.

TEXT VÍT SYROVÝ, FOTO JANA ŠTĚPÁNOVÁ

uvedené buď jako chemické názvy, či skryté za „E s čísly“. Kde jsou ale maliny? Uvnitř láhve zřejmě ne. Aby byla iluze dokonalá, jsou tyto plody alespoň namalovány na obalu.

Proto je jasné, že v dnešní době bychom měli ve vlastním zájmu věnovat zvýšenou pozornost tomu, co vlastně nakupujeme. Dnes již žel není jednoduché přijímat jen skutečně čistou stravu. Narozdíl od kontaminantů životního prostředí máme možnost vyhnout se alespoň látkám přidávaným do potravin úmyslně (tzv. aditivům), neboť ta mají být dle zákona uvedena na obalu.

Mnozí sice tuto situaci zlehčují a poukazují na skutečnost, že množství chemikálií přijímaných se stravou není zdaleka tak vysoké, jako je tomu

tehdy, polykáme-li denně různé prášky, či dodáváme-li chemické látky do těla jiným způsobem. Léky však mají přijímat jen lidé skutečně nemocní. Jíst ale musí každý! A skutečnost, že potraviny obsahují i nemalé množství látek s prokazatelně škodlivým účinkem, si uvědomuje stále více lidí.

Jak na nás působí přídavné látky

Obecně lze říci, že pokud přidáme do naší stravy nově syntetizované látky, s kterými se náš organismus ve svém předchozím mnohatisíciletém vývoji nesetkal, provádíme jakýsi nepovolený pokus, „co to s námi, či s našimi dětmi, udělá“. Podíváme-li se hlouběji na testy, na jejichž základě je schvalováno užití nových aditiv, zhrzíme se. Většinou byly před námi prováděny jen na běžných pokusných zvířatech, například na potkanech. Mezdruhové (biologické) rozdíly však způsobují, že interpretace výsledků je složitá a v některých případech zcela selhává – např. po methylalkoholu oslepně člověk, avšak hlodavci nikoliv.

Všechny látky, které v trávicím traktu vstřebáme, způsobují změny našeho krevního složení. Je třeba dodat, že každá chemikálie, která přejde do naší krve, má určitý dopad na fungování organismu. Dle přijatého množství, našeho zdravotního stavu, věku atd. bude způsobovat menší či větší nerovnováhu. Ty na sobě většinou pocítujeme – ať již ve formě rozladěnosti, nervozity, únavy, nevolnosti, bolesti hlavy či dalších nepříjemných

problémů. Nechci samozřejmě nikoho strašit tím, že mu libovolný příjem chemicky znečištěné potravy ihned způsobí smrtelnou otravu. Vždyť naše tělo, alespoň pokud je zdravé, má k dispozici zázračné systémy, které zajišťují jeho detoxikaci. Klíčovou a zcela nezastupitelnou úlohu k udržování normálního složení krve hrají játra, která mimo jiné odstraňují z krve v ní přítomné škodliviny. To ale platí jen potud, jestliže je nepoškozujeme. A k tomu dochází i při jejich neúměrném přetěžování vlivem příjmu nemalého množství chemikálií v naší stravě. Potvrzují to i údaje v Lékařských listech (č.: 16/2002): „Průměrný Američan za rok zkonzumuje 4 až 5 kg potravinářských aditiv...“ Nedělejte si iluze, že náš nevědomý konzument, nakupující co nejlevnější pochutiny, nemůže do svého těla dostat obdobné množství.

Zejména u dětí, které trpí určitými projevy alergií či tzv. hypersenzitivity, může po příjmu některých aditiv dojít až k ohrožení základních životních funkcí. U své dcery, která má alergické problémy, jsem zažil, jaký dopad mělo jídlo s hranolky, připravenými ze zmrazených polotovarů. Za několik hodin po konzumaci měla astmatický záchvat, který se nám jen stěží podařilo zvládnout. Dopadli jsme mnohem lépe, než jiní. Jedna maminka mi vyprávěla, jak dopadla její alergická dcera po zmrazených hranolkách, které jí dala poprvé v životě. U děvčátka došlo k vážné embolii plic. Proč k těmto tragickým případům dochází? Zmrazíte-li brambory a poté je opečete, vznikne z nich nechutná kaše. Výrobci mražených hranolků proto musí brambory naimpregnovat roztokem obsahujícím siřičitany a fosfáty, které patří mezi významné alergeny!

Nemalá zdravotní rizika však lze očekávat i u relativně zdravých jedinců a to například u toxických dusitanů (E249, E250), které jsou běžně přidávány do uzenin. Pokud je jí děti, jejich organis-

mus není schopen dusitany včas přeměnit na méně škodlivé látky, a dusitany dle přijatého množství zablokují určitý podíl krevního hemoglobinu, čímž vzniká nebezpečí, že dojde k zamezení přenosu kyslíku atd. V toxikologických publikacích jsou popsány případy, kdy tím u malých dětí došlo až k velmi těžkým otravám.

Co tedy dělat?

V první řadě je třeba se včas zamyslet nad naší životosprávou. Z hlediska stravování je třeba zodpovědět následující otázky: Myslíme kromě chuťového požitku i na zdraví? Nezapomínáme z pohodlnosti na to, že mnohé z pochutin ovlivňují jak zdravotní stav, tak kvalitu života dětí? Chceme-li snižovat rizika onemocnění, je nutné snažit se alespoň v rámci svých možností minimalizovat příjem nepřírodných součástí stravy. K zamezení příjmu převážně většiny průmyslově přidávaných škodlivin si stačí přečíst, co je uvedeno na obalu ve „Složení“. Dnes již lze v našich knihkupectvích, knihovnách i jinde nalézt více publikací, které uvádějí, jaké přídavné látky se za „E čísly“ skrývají, a obsahují i hodnocení jejich škodlivosti.

Dle zjištěných informací bychom se měli rozhodnout, co budeme nakupovat, co dáme svým dětem jíst, pít atd. Je jasné, že se často budeme muset postavit proti obecným zvyklostem, a sobě či dětem odříci i některé škodlivé pochutiny. Cesta ke skutečnému zdraví spočívá v tom, že se snažíme nalézat a odstranit chyby, které děláme. Pouze tehdy, naučíme-li se žít v harmonii s přírodou, ve které lidmi vymyšlené a chemickou cestou vyrobené látky působí rušivě, můžeme směřovat ke sku-

tečně šťastnému, hodnotnému a plnému životu. Mám veliké přání: „Aby to pochopilo co nejvíce lidí!“ ☺

*Autor je potravinářským chemikem – odborným poradce zdravého životního stylu v oblasti stravování
Kontakt – tel.: 257 324 213,
e-mail: vsyrovy@volny.cz*

Rozhlédneme-li se kolem sebe při procházce v přírodě, musíme se často stydět. Vždyť všechny ty umělé obaly, PET láhve a další odpadky vyrobil, a také bezohledně zahodil člověk. Jestliže je opět někdo neuklidí, budou zde ležet roky, některé desetiletí či ještě déle. Velkou podobnost můžeme nalézt i u našeho těla. Budeme-li do něho dodávat těžko zpracovatelné umělé sloučeniny, získané např. z ropných produktů, jistě mu tím neprospějeme. Škodlivé látky, které tělo nestačí vyloučit, budou poté někde v organismu ukládány, což lze přirovnat k jakési vnitřní „skládce odpadků“. Proto by nám nemělo být lhostejné, co vše přijímáme společně se svou stravou a nápoji.

Co vše se přidává do naší stravy

Kolikrát jste se již v obchodě setkali s nějakým krásně barevným a na první pohled lákavým výrobkem, vyrobeným téměř jen z chemikálií? Třeba s lahví se sytě červenou šťávou, na obalu deklarované velkými písmeny jako „MALINA“. Podíváte-li se na údaje, uvedené malinkými písmenky ve „Složení“, zhrzíte se. Vždyť je tam: voda, kyselina citrónová, umělá sladidla, umělá barviva, umělé aroma, konzervanty a další sloučeniny

Zmrzlina – v létě velmi oblíbená. Ve složení výrobku napočítáte až čtrnáct různých druhů „éček“.

Hra Sbíráme Éčka

Jestliže vychováváme děti, ať jako vychovatelé nebo rodiče, jsme chtěli nechtě jejich vzorem. Naše zodpovědnost roste.

Po přečtení knihy Tajemství výrobce potravin od Ing. Sirového jsme pro děti vytvořili hru „Sbíráme Éčka“. Hra spočívá ve vyhodnocování kvality různých druhů potravin podle míry škodlivosti přídavných látek (běžně označovaných písmenem „E“) a jejich srovnávání. Tím nepřímo vede účastníky k zamyšlení se při nákupu potravin.

Hru odstartoval v roce 2002 oddíl MOP Sportík (ZO ČSOP Strom z Barrandova). Na podzim roku 2002 byla hra prezentována na setkání vedoucích Celostátní velké výměny zkušeností v Praze, následujícího roku vyšla jako mimořádná příloha Depeší Juv.

Podrobné pokyny ke hře naleznete jako vřítou přílohu v tomto čísle Krásy našeho domova. Cílem autorů je rozšířit ji mezi co nejvíce lidí. Pokud zašle svá zjištění na adresu sbirame.ecka@centrum.cz větší množství účastníků, pokusíme se vaše výsledky zpracovat a využít je k dalším aktivitám. ☺

Mario Gero (mgero@seznam.cz)

Další informace k tématu

naleznete například na webových stránkách <http://natur.toe.cz> nebo www.sweb.cz/sportici/ecka/

Naučná stezka Konopištským parkem

Budování naučných stezek je jednou z důležitých forem ekologické výchovy, možností, jak spojit vzdělávání s pobytem v přírodě, s konkrétními smyslovými vjemy a prožitky. Následující článek můžete samozřejmě pojmout jako pozvánku k zajímavé procházce, hlavně by však chtěl otevřít diskusi o tom, jak naučné stezky budovat a jak raději ne.

TEXT A FOTO JANA ZMEŠKALOVÁ

bilní a její nejdelší varianta je dlouhá asi 7 km.

Lesy České republiky umístily na celou trasu naučné stezky dřevěné lavičky a stolky, čímž ještě více turisticky atraktivněly krásná zákoutí parku.

Co vše se návštěvník dozví?

Obsahem informačních textů jsou historická fakta týkající se vzniku a vývoje zámeckého parku, popisy konkrétních míst v parku, staveb a uměleckých děl

Náklady na vybudování naučné stezky

Výroba jedné takovéto informační tabule přijde na cca 9000,- Kč: dřevěný stojan (výroba, nátěry, zabudování na místo) stál 8000,- Kč a vlastní plastová tabule s textem (bez nákladů na přípravu textů, pořízení fotografií a grafického zpracování) 1000,- Kč.

Při přípravě naučné stezky je nutné počítat i s dalšími náklady, mimo jiné na zajištění různých souhlasů a povolení (např. stavební povolení).

Jedna z informačních tabulí naučné stezky je umístěna na břehu Zámeckého rybníka.

či upozornění na dendrologické zvláštnosti parku. V krajinářské části parku jsou zastávky věnovány seznámení s ekosystémy – lesem, loukou a rybníkem, a také s vývojem lesního hospodářství a myslivosti na Konopišti. Stezka je koncipována tak, aby poskytla informace co nejširší veřejnosti a byla využitelná zejména jako pomůcka při výuce biologie, ekologie, vlastivědy, dějepisu a dalších obecných i odborných předmětů.

Park je navštěvován velkým množstvím zahraničních turistů. Texty naučné stezky počítají i s touto skutečností, proto jsou na dvou hlavních tabulích (č. 1 a 12) popsány všechny zastávky také v anglickém a německém jazyce, a na jednotlivých zastávkách na trase jsou dvojjazyčně uvedeny alespoň zkrácené texty vztahující se k místu, na kterém se tabule nachází.

Do začátku turistické sezóny 2004 budou v celé trase naučné stezky označeny všemi významnými dřevinami plastovými vrstvenými a gravírovanými štítky

o velikosti 7x12 cm s označením českého a vědeckého názvu dřeviny a pomocného čísla druhu dle abecedního seznamu vědeckých (latinských) jmen.

V současné době probíhá na Krajském úřadu Středočeského kraje povolení řízení, jehož výsledkem bude závazné stanovisko odboru kultury a památkové péče k umístění jmenovek na stromy a keře a umístění turistických značek v areálu Konopištského zámeckého parku (národní kulturní památka).

Další plány

Základní organizace ČSOP Benešov by ráda připravila také grafickou propagaci naučné stezky formou informační skládky, zaměřené zejména na dendrologii.

Pro maminky s dětmi připravujeme ve spolupráci s Lesy České republiky dětské hřiště z přírodních materiálů s prolézačkami, houpačkami a skluzavkami. Bude-li tento záměr památkáři akceptován, rádi bychom jej realizovali ještě letos.

Máme avizovaný zájem škol o odborné provádění dětí a studentů po trase stezky. Tento způsob propagace stezky je pro poměrně značně zaměstnané členy organizace časově náročný, ne však neuskutečnitelný. Protože naučná stezka byla plánována i realizována zejména jako dárek všem školákům a školám Středočeského kraje, budeme se snažit alespoň z části vyhovět.

*Autorka je předsedkyní ZO ČSOP Benešov
Kontakt – tel.: 604 120 158,
e-mail: jana.zmeskalova@mesto-vlasim.cz*

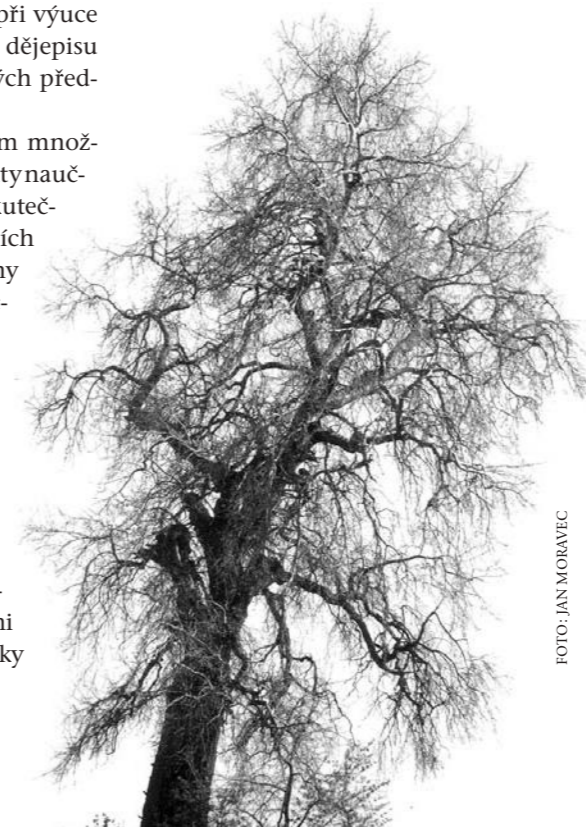

FOTO: JAN MORAVEC

Jak se dělají naučné stezky u vás?

V České republice se nalézá několik set naučných stezek různého zaměření, ale i nejrůznějšího technického provedení. A také v nejrůznějším stavu zachovalosti – od těch vzorně udržovaných až po takové, po kterých se v terénu zachovaly sotva znatelné stopy.

Snad každý, kdo uvažoval o vybudování naučné stezky, musel zvažovat, jaké technické provedení zvolit. Musel hledat kompromisy mezi trvanlivostí, estetickou podobou, obsahem, technickou a finanční náročností.

Velice by nás zajímalo vaše řešení naučné stezky a zkušenosti s ním. Jaký materiál pro výrobu informačních tabulí jste zvolili, jak byl drahý (případně kdo ho vyrábí) a jaké jsou s ním zkušenosti po dvou, třech letech v terénu či po návštěvě party vandalů? Jaké umožňuje grafické řešení – prostý text, obrázky nebo i fotografie? A v čem (na čem) jsou osazeny? Máte nějaký „zlepšovák“ či naopak chcete své nástupce před něčím varovat?

Velmi nás zajímají i postřehy těch, kteří naučné stezky navštěvují. Co se vám na našich naučných stezkách líbí a co ne? Preferujete spíše stručný text nebo podrobné, obsáhlé vyprávění? Jak tvůrci stezek zvládají zasazení informačních panelů do krajiny? Podělíte se o nějaké ukázkové, či naopak odstrašující příklady naučných stezek?

Pokud nám své názory a postřehy zašlete na adresu redakce (poštou či mailem), zpracujeme je a otiskneme v některém z příštích čísel Krásy našeho domova.

Redakce

Konopištský zámecký park je jedním z největších a dendrologicky nejvýznamnějších parků České republiky. Naučná stezka parkem, vybudovaná ZO ČSOP Benešov, byla otevřena 4. října 2003.

Informační tabule

Naučná stezka se skládá z dvanácti zastávek. Stojany jsou vyrobeny ze dřeva, jsou dvousloupkové s deskou pro umístění

fólie je nalepena na bílé plastové desce o síle 6 mm, a ta je pak osazena na již zmíněné dřevěné desce.

V terénu jsou zastávky umístěny tak, aby byly viditelné ze stávajících veřejných cest zámeckého parku. Desky s texty jsou umístěny maximálně ve výši 150 cm, jsou tedy k dispozici i dětem a lidem menší postavy.

Poněkud výjimečná je zastávka ve spodním parteru barokní úpravy zámeckého parku, v těsné blízkosti vlastního zámku. Zde byl na základě žádosti správy zámku z důvodu zajištění estetických hledisek instalován takový druh stojanu, jaký používá v rámci svého informačního systému ona. Formát textů je však shodný s ostatními zastávkami stezky.

Hlavně nezabloudit...

Orientace v trase stezky je zaručena velkou informační mapou s legendou na obou vstupních panelech a malými orientačními mapkami na každé zastávce. Zároveň je v každém textu uveden popis cesty, která vede k následujícímu zastavení. S Klubem českých turistů a s paní ředitelkou Správy zámku Konopiště je uzavřena dohoda o vyznačení trasy turistickými značkami. Trasa naučné stezky v Konopištském parku je velmi varia-

informačního textu. Nad deskou je osazena stříška rovněž ze dřeva. Plocha pro informační text na začátku a konci trasy je o velikosti formátu A1, plochy ostatních tabulí jsou poloviční. Informační texty jsou vytištěny na plastové samolepicí fólii pokryté ochrannou vrstvou odolnou proti poškození a UV záření.

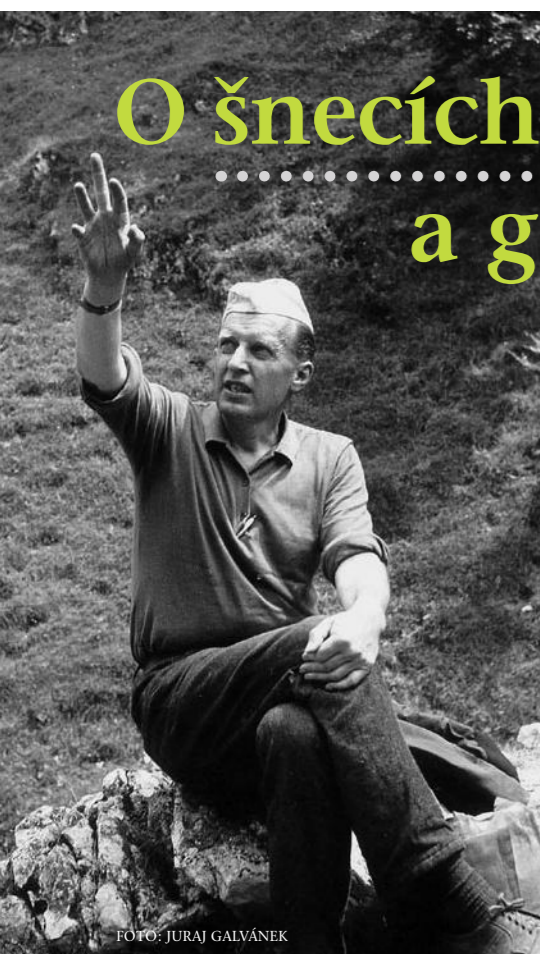

FOTO: JURAJ GALVÁNEK

Jak jste se dostal k ochraně přírody?

Výzkum vývoje krajiny v nejmladším období, za poslední dva milióny let, ten už je jaksi sám o sobě spjat s problémy moderní ekologie. Ochrana přírody mě také vždycky zajímala, takže jakmile se naskytla možnost, hned po válce v pětadvacátém roce, stal jsem se aktivistou u Jarý Veselého, který stál u zrodu naší ochrany přírody.

Ale byla to otázka určité náhody. Jako dítě jsem měl spíš zájem o botaniku. Potom na gymnázium mě padli do oka šneci. Dali se velice dobře kombinovat se znalostmi, které jsem v té době už měl, protože už podle charakteru vegetace se dalo usoudit, co se dá kde najít. Samozřejmě jsem velmi brzy přišel i na to, že je tady velice úzký vztah k půdě, k substrátu. Takže díky těm šnekům jsem měl možnost seznamovat se jak s živou přírodou, tak s přírodou neživou. Působil jsem jako pomocná síla v Národním muzeu. A dalo by se říct, že jsem dost využil válečných poměrů. Když byly za války zavřené vysoké školy, zůstalo Národní muzeum jednou z mála institucí, kde se scházeli

S VOJENEM LOŽKEM a geodiverzitě

Doktor Ložek je jedním z těch, kdo před pětadvaceti lety zakládali ČSOP. Poprvé jsme se nad tímto rozhovorem potkali na půdě středočeského střediska Agentury ochrany přírody a krajiny, podruhé v sídle Akademie věd. Již to svědčí o tom, že rozhodně není pouhým pamětníkem ...

TEXT JAN MORAVEC

různí přírodovědci a kde měl člověk už jako kluk možnost setkat se i s různými pány profesory z univerzity, kteří měli v té době čas. Tam také působil slavný muž jménem Jaroslav Pertbok, což byla taková kuriózní a zvláštní postava. Ten se zasloužil o to, že naši měkkýši byli využiti pro studium nejmladší geologie. Tím jsem získal praxi. A pak se naskytla možnost působit v geologické službě. Tak jsem se stal profesionálním paleontologem a pak i geologem. Hodně jsem se dostal do terénu. Třeba jsem mapoval zátopné území Lipna. Ta obrovská rašeliniště, která tam byla, ty meandry Vltavy. A pak přišel velký úkol – mapa půdních substrátů celého Československa. Tím jsem nashromáždil obrovský materiál, protože to byla jedinečná možnost. Dělat tohle mapování byla na jedné straně dost náročná věc, protože jsem musel celé to území projezdit, ale přitom bylo možné nasbírat a vidět spoustu věcí. Tak jsem potom přešel do Akademie, kde jsem to zhodnotil po vědecké stránce.

Mohl byste nějak blíže vysvětlit vztah mezi měkkýši a paleontologií?

To je velmi jednoduché. Měkkýši jsou klasickou skupinou paleontologie, pro-

tože mají své schránky – lastury nebo ulity. Takže měkkýši hráli odjakživa důležitou roli v historické geologii a zejména v biologii sedimentů, kde jsou jednou z hlavních fosilií. Na mnoha místech jsou zachovány díky tomu, že jsou jejich schránky tvořeny převážně uhličitánem vápenatým. A pokud známe nároky těch druhů, to znamená víme-li, zda se jedná o druh mořský nebo sladkovodní, říční nebo ze stojatých vod a nebo o suchozemský druh třeba z otevřené krajiny, lesní nebo mokřadní – jejich nároky jdou do značných detailů – a najdeme je fosilní, vypovídají nám o tom, v jakém prostředí se patřičný sediment vytvářel. A když znáte stáří těch sedimentů, můžete rekonstruovat celý vývoj krajiny.

Vy jste spolu s Václavem Cílkem asi největším propagátorem ochrany geodiverzity u nás. Jak byste tento dosud nepřiliš běžný pojem vysvětlil?

Když se podíváte na geologickou mapu Českých zemí, vypadá jako pestrá paleta. A projevuje se to především v charakteru krajiny. A pak samozřejmě v detailech. Vezměte si takové protiklady, jako je třeba České Středohoří a Krušné hory. To je něco tak dokonale jiného, že opravdu sotvakde jinde ve střední Evropě lze takový rozdíl najít. Ta nevládná krajina Krušných hor, rašeliniště s kosodřevinou, a vypražené stepní Lounsko jsou od sebe vzdušnou čarou necelých dvacet kilometrů. Nebo příklad dvou biosférických rezervací, které leží zhruba na stejné rovnoběžce a také výškově nejsou příliš vzdáleny – Třeboňsko a Pálava. To je tak dokonale jiný kraj, že rozdílnější si snad ani nedovedeme představit.

Ale co tu geodiverzitu ohrožuje? Geologické podloží je více méně neměnné, proč by se tedy měla chránit?

Tohle je zajímavá otázka... Protože ona není tak neohrožená, jak by se na první pohled zdálo. Například typické snižování a doslova ničení geodiverzity je rozebírání sopečných kopců na kameňo v severních Čechách. To se prostě velice významný krajinný prvek odstraní a zbyde tam prostě rovina. Je také třeba si uvědomit, že vysoké přehrady zničily hlavní tepny geodiverzity. Například Štěchovice nebo Vraný, to celkem ještě lze „spolknout“. Ale přehrada typu Orlický, tak ta úplně zničila vltavský kaňon. Místo něj je tam jakési jezero. Lze diskutovat

o tom, co je hezčí, ale přírodně daleko bohatší je nepochybně ten kaňon. Nebo narovnávání říčních toků a zaklesávání toků do vzdělaných koryt – to je taky obrovská změna. Říční nivy byly na řadě toků změněny úplně k nepoznání. Úplně ztratily svůj původní charakter. Zkrátka kanál místo řeky a místo nivy vysušená plošina, která je využívána jako pole.

Některé věci se projeví až v dlouhodobém pohledu. Podívejte se třeba na vojenské újezdy nebo bývalá pohraniční pásma. Tedy oblasti, které byly vylidněné a mohly se několik desetiletí vyvíjet naprosto přírodním způsobem. Teprve tam vidíme, poté co si je porovnáme s normálně využívanou, civilizovanou krajinou, jak se vlastně ta krajina strašně změnila. Třeba národní park Podyjí je proto národním parkem, že zde bylo pohraniční pásmo.

Při své práci jste prochodil a projezdil celou republiku. Která oblast je Vám nejbližší?

Ano, při zpracovávání té mapy půdních substrátů jsem měl možnost dosti podrobně procestovat celé území od Čopu až po Aš. A vytvořit si z toho určitou představu. Tohle poznání ukazuje, že vliv člověka, pokud je schopen dobře spolupracovat s přírodou a využít ji v rámci její únosnosti, může být docela kladný. Není to tak, že jakékoli lidské dílo by přírodu ničilo. Tak třeba osídlením prvními zemědělci a vytvořením zemědělské krajiny byla u nás zachráněna stepní oblast, která by jinak určitě zarostla lesem, což by byla velká ztráta. Všechny ty pěkné

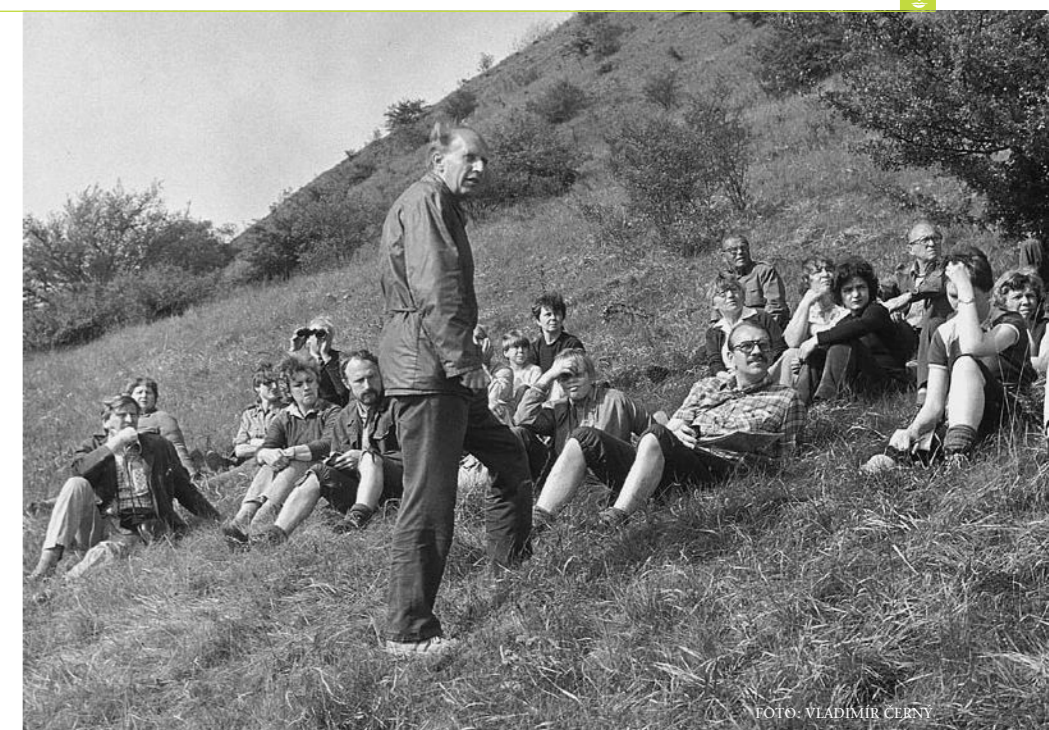

FOTO: VLADIMÍR ČERNÝ

V Českém středohoří – exkurze pro členy pražských organizací ČSOP.

rostliny a zvířátka, která žijí na suchých, otevřených plochách, zde přežili vlastně díky lidem. V meziledových dobách toto nenastalo, tehdy skutečně les pohltil celou Evropu.

Nebo pahorkatina, která se táhne od Říčan až před Brno, to byl původně poměrně jednotvárný prales. Ale její rozkouskování na jednotlivá pole, louky, pastviny a lesíky způsobilo, že její diverzita je dnes větší, než diverzita toho pralesa, i když se tam z původní přírody skoro nic nezachovalo. Přírodovědecky je to ovšem chudé. S tím se člověk mohl seznámit a tím taky vyrůstat k určité-

mu poznání, co je třeba chránit, a jak je co ohrožené. Protože my tady máme příklady krajiny, která byla všestranně exploatována, a přesto je v ní přírodní bohatství zachováno. To je třeba Český kras. Na některých místech lomy zničily dost cenných věcí, na druhé straně však odkryly světoznámé geologické profily, a pokud byly rozumným způsobem upraveny, tak dneska dokonce poskytují náhradní stanoviště mnoha velice vzácných a chráněných druhů.

Kdybyste se vrátil k nějaké krajině, kterou máte nejradši, která je Vám nejbližší...

Ty nejbližší krajiny většinou souvisí s dětstvím. Já jsem měl jako rodilý Pražák pod nose Český kras. Později v letech „výrostkovských“, za války, jsem často jezdil na Křivoklátsko. Což byly a jsou končiny přírodně velice bohaté a dalo se tam vidět spousty a spousty věcí. A druhá taková krajina, to je jižní Pošumaví, odkud pochází moje rodina po matce. Třeba u Netolic bylo prostě všechno. Byly tam rybníky na koupání (a tehdy se skutečně dalo ve většině z nich koupat) a byly tam i hory – Netolice leží v podstatě pod výběžkem Blanského lesa. Byly tam velice pěkné krajinné scenérie. Ovšem vzhledem ke své působnosti jsem pak na dlouhou dobu zapadl do karpatské oblasti. Třeba Slovenský kras nebo Muránska planina, to jsou skutečně špičkové objekty. Ale i Pálava, ta je také naprosto unikátní. Druhá Pálava na Slovensku není. Tam je všechno možné, ale tohle ne. ☒

RNDr. Vojen Ložek, DrSc (* 1925)

Vystudoval zoologii a antropologii, profesionálně se však věnuje především geologii a paleontologii. Je autorem či spoluautorem desítek publikací a stovek odborných či populárně vědeckých článků z oblastí geologie, čtvrtohor, vývoje krajiny, klimatu, ochrany přírody a dalších. Od 1963 až dodnes člen Akademie věd, nositel medaile G. J. Mendela za zásluhy o výzkum v oboru biologických věd (2000). Jeden ze zakládajících členů ČSOP.

Nejnovější právní předpisy na úseku ochrany životního prostředí

TEXT MILAN DAMOHORSKÝ

Bylo přijato několik zcela nových zákonů a dalších zásadních novelizačních zákonů stávajících. Jde mnohdy o podstatné změny, kterým se budu více věnovat v dalších komentářích poté, co nabydou účinnosti a budou prověřeny v aplikační praxi. Nyní proto přináším jen jejich základní přehled a charakteristiku, a to víceméně v časové posloupnosti, jak byly přijímány.

Prvním důležitým předpisem je zákon č. 20/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (**vodní zákon**) a zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému. Změny se týkají zejména právní úpravy odpadních vod, správců vodních toků, poplatků za odebrané množství podzemní vody a správních deliktů.

Další významnou změnou je novelizace zákona č. 246/1992 Sb. **na ochranu zvířat proti týrání**, a to zákonem č. 7/2004 Sb. Tato novela je velice rozsáhlá, připomínám jen, že se týká zvláště ochrany zvířat při jejich usmrcování, při

Podrobnější informace

můžete nalézt ve čtvrtletníku **České právo životního prostředí**, který vydává Česká společnost pro právo životního prostředí, na internetových stránkách Společnosti www.cspzp.cz či prostřednictvím její emailové adresy cspzp@seznam.cz.

přepřevě, otázek toulavých a opuštěných zvířat, podmínek péče o pokusná zvířata, ale i orgánů veterinární správy. Ačkoliv představuje jistě krok správným směrem, nevládním organizacím na ochranu zvířat se do ní nepodařilo prosadit všechny své požadavky.

Zcela novou právní podobu dostala **problematika genetických modifikací**,

zejména v prvních měsících roku 2004 se plně projevila potřeba ještě mnohde „doladit“ české zákonodárství a harmonizovat jej s předpisy Evropské unie.

když byl přijat zákon č. 78/2004 Sb., o nakládání s geneticky modifikovanými organismy a genetickými produkty. Vzhledem k rozsahu (40 paragrafů a 4 přílohy) i složitosti obsahu není možné se na tomto místě tímto novým zákonem zabývat podrobněji. Je založen na obdobných principech (např. předběžné opatření a prevence) jako zákon předešlý.

Novelizován byl také zákon č. 353/1999 Sb., o prevenci závažných havárií způsobených vybranými nebezpečnými chemickými látkami a chemickými přípravky (**zákon o prevenci závažných havárií**), a to zákonem č. 82/2004 Sb. Změny se týkají nejen analýzy a hodnocení rizika závažné havárie a plánů fyzické ochrany, ale i mnoha dalších technických otázek. Přijat byl i zákon č. 92/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 86/2002 Sb., o ochraně ovzduší a o změně některých dalších zákonů (**zákon o ochraně ovzduší**). Změny se týkají zejména ochrany ozónové vrstvy Země, ale i světelného znečištění a dalších problémů.

Velice významnou změnu představuje zákon č. 93/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí a o změně některých souvisejících zákonů (**zákon o posuzování vlivů na životní prostředí**). Ten přinesl zejména samostatnou a velmi podrobnou úpravu posuzování vlivů koncepcí na životní prostředí známé též pod názvem SEA (Strategic Environmental Assessment), a to i pro případy, kdy vlivy těchto záměrů mohou přesáhnout státní hranice. Menší změny přináší i zákon č. 94/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 477/2001 Sb., o obalech a o změně některých zákonů (**zákon o obalech**).

Komplexní a rozsáhlou právní úpravou je nový zákon č. 99/2004 Sb., o rybníkářství, výkonu rybníkářského práva, rybníkářské strážní, ochraně mořských rybolovných zdrojů a o změně některých zákonů (**zákon o rybníkářství**), který nahrazuje již velmi starý a zastaralý zákon č. 102/1963 Sb., o rybníkářství. Upravuje jak provozování rybníkářství, tak výkon rybníkářského práva na rybníkářských revírech. Nová právní úprava má samozřejmě mnoho společného s ochranou přírody a krajiny, a proto se i jí budu v budoucnu více věnovat. Zákon nabývá účinnosti dne 1. dubna 2004.

Bezprostředně ochrany přírody se také týká zákon č. 100/2004 Sb., o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a o změně některých zákonů (**zákon o obchodování s ohroženými druhy**), který zrušil části první až sedmou zákona č. 16/1997 Sb., o podmínkách dovozu a vývozu ohrožených druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů. Česká republika tak bude mít s účinností od 1. května 2004 (k datu přístupu k Evropské unii) zcela novou právní úpravu CITES – tedy otázek vyplývajících z tzv. Washingtonské úmluvy o mezinárodním obchodu ohroženými druhy.

V současné době lze nejen očekávat ještě některé další euronovely platných zákonů (např. zákona o ochraně přírody a krajiny), ale připravuje se i celá vlna prováděcích předpisů (vyhlášek ministerstev), zejména ke zcela novým zákonům. Z nových předpisů podzákonných již přijatých musím ještě upozornit na nařízení vlády č. 17/2004 Sb., o pravidlech pro poskytování dotací provozovatelům zoologických zahrad a na nařízení vlády č. 88/2004 Sb., kterým se mění nařízení vlády č. 502/2000 Sb., o ochraně zdraví před nepříznivými účinky hluku a vibrací. Většina výše uvedených zákonů nabývá účinnosti dnem vstupu smlouvy o přistoupení České republiky k Evropské unii v platnost, tedy k 1. květnu 2004. ☒

*Autor je proděkanem Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, vedoucím Katedry práva životního prostředí
Kontakt – tel.: 221 005 370,
e-mail: damohors@prf.cuni.cz*

Pár slov k novele zákona o vnitrozemské plavbě

Na přelomu loňského a letošního roku schválil Parlament ČR novelu zákona č. 118/2004 Sb., o vnitrozemské plavbě.

TEXT MARTIN DUŠEK, FOTO PETR BAUER

Jeho projednání provázely bouřlivé diskuse, které se týkaly především snahy některých zákonodárců vyčlenit vodní cesty z režimu zákona o ochraně přírody a krajiny se zjevným cílem usnadnit realizaci záměru na výstavbu dvou plavebních stupňů na dolním úseku Labe. Tento pokus o oslabení základního právního předpisu na ochranu přírody a krajiny v ČR se naštěstí nezdařil. Projednání tohoto zákona však nebylo vůbec jednoduché, poslanci nejprve kontroverzní ustanovení schválili, a až Senát byl ochoten naslouchat argumentům ochrany přírody.

Tři proti

Přijetí takového zákona by bylo problematické ve třech rovinách. První z nich je ekologická. Labe mezi Střekovem a státní hranicí je vskutku unikátním úsekem velké řeky s přírodě blízkým dynamickým režimem, sice v minulosti člověkem ovlivněným, nicméně dnes jedinečným v měřítku celé střední Evropy. Tomuto stavu nahrává také stále se zlepšující kvalita vody a dnes již volně přístupná migrační trasa pro ryby a další vodní obratlovce ze Severního moře až ke střekovskému zdymadlu. Proto tudy po bezmála padesáti letech opět táhnou lososi (i když se zatím jedná odhadem řádově jen o desítky jedinců), jen několik kilometrů od státní hranice v SRN byly zjištěny mihule mořská a mihule říční. Výstavba vzdouvacích objektů by měla za důsledek vymizení charakteristických biotopů tohoto úseku Labe, tj. především štěrkových periodicky zaplavených náplavů a dna toku s hrubými sedimenty. Tato místa by byla zakryta jemnými bahnitými náplavami.

Druhá rovina tohoto problému je ekonomická. Záměr je předkládán s nárokem na dotaci ze státního rozpočtu ve výši 7 miliard Kč. Po realizaci by mělo dojít ke zlepšení plavebních podmínek pro lodě plující z Německa. Tato úvaha však pomíjí naprosto zásadní fakt, a to že na území SRN se žádné podobné úpravy provádět nebudou a hloubka plavební dráhy nebude zvyšována, přestože úsek Labe zde má z hlediska lodní dopravy podobný charakter a parametry.

Třetí rovinu můžeme označit jako legislativní. Je velmi nešťastné řešit případ, kdy jeden zákon (v tomto případě zákon č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny) neumožňuje realizovat určitý záměr, nahrazením „nepohodlného“ předpisu jiným (zákonem o vnitrozemské plavbě). Kromě toho realizací tohoto záměru bychom jako stát vědomě porušili směrnici 92/43 Rady EHS o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (území je navrhované k zařazení do soustavy Natura 2000). Podle podobných, již platných rozsudků evropského soudního dvora může být sankcí kromě pokuty příkaz k odstranění staveb!

Nejen Labe

Přestože výstavbu jezů na Labi novela zákona o vnitrozemské plavbě přímo nepodpořila, není z pohledu ochrany přírody bez problémů. Zařazuje například mezi toky využívané pro lodní dopravu nově úsek řeky Moravy od státní hranice se Slovenskem až po soutok s Bečvou, což obnáší mj. i povinnost správce vodního toku udržovat na takových úsecích vodních toků plavební dráhu o určitých parametrech. Na Moravě by to znamena-

Drobnokvět – jeden ze vzácných druhů ohrožených plánovanými jezy na Labi.

lo kanalizaci posledních zbytků přírodě blízkých úseků této řeky (například NPR Zástudánčí).

Jednu poznámku si závěrem nemožno odpustit. Lodní doprava je vydávána za veřejný zájem, což je však tvrzení účelové, protože s ním lze souhlasit snad jen v té nejobecnější rovině. Výstavba vodních cest znamená především velké a lukrativní státní zakázky. Při podrobnějším pohledu na aktivity různých subjektů je potom otázkou, zda převažuje zájem na provozování lodní dopravy nebo zájem na projektování a výstavbě vodních cest. Lodní dopravci, kteří po loňském mimořádně suchém roce skutečně stojí na pokraji ekonomického kolapsu, tak mohou posloužit jako vítaná a dobře viditelná záminka. ☒

*Autor je ředitelem AOPK ČR
Kontakt – tel.: 724 166 133,
e-mail: dusek@nature.cz*

V malebném údolí Padrťského potoka, na úpatí hlubokých brdských lesů leží obec Dobřív.

TEXT MIROSLAVA ŠANDOVÁ

FOTO ARCHIV MUZEA DR. B. HORÁKA

Je známá svými roubenými chalupami, které jí dávají starosvětský ráz, ale zejména tradicí železářské výroby. Ta je dlouhá přes šest století a jejím pozůstatkem je zdejší vodní hamr. Ozvěny bucharů poháněných vodní energií se odrážejí od okolních lesů již od počátku 16. století. Však je také pro svou ojedinělost zdejší hamr technickou památkou, zapsanou ve státním seznamu nemovitých kulturních památek, a navštěvovanou tisíci turisty ročně.

Historie stará přes půl tisíciletí

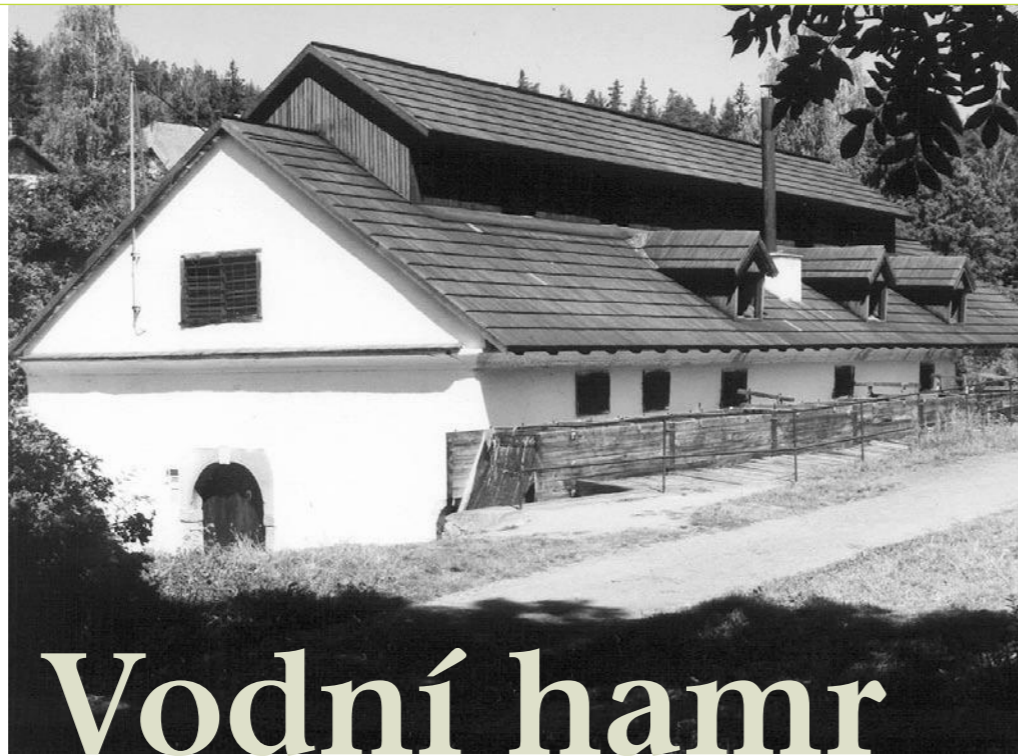
Od 15. století stávala na zdejším potoce, tehdy nazývaném Černý, železná huť.

Speciální hamernická nabídka:

- trháni zubů „po kovářsku“
- stříhání bankovek a stříhání nehtů na strojních nůžkách z poč. 19. století
- podkování kopýtka
- vykování pásu cudnosti na míru, podle vlastního patentu
- výuka středověkého mučení
- pálení čarodějnic

(dle www.proactive.cz/muzeumro/)

Vodní hamr

v Dobřívě

K hutí náležela pec dýmačka, v níž se z rudy získávalo v okolí tavilo žárem dřevěného uhlí surové železo. Byly zde dva hamry s ohřívacími pecemi, na nichž se prokovávalo železo na polotovary, později zde byl postaven i hamr třetí. Protože se v počátcích jednalo o stavby dřevěné, nevyhnuły se jim požáry. V archívních pramenech se pak můžeme dočíst o obnovách hamrů, o jejich velikosti i nákladech vynaložených na jejich stavbu.

Od počátku 17. století byla v Dobřívě vysoká pec vallonského typu. V období třicetileté války byla v hamru vyráběna především munice pro císařská vojska – dělové koule, hlavně a ostruhy pro jízdu. Roku 1692 byl v Dobřívě zřízen hutní, tzv. šichmistrovský úřad. Jeho budovy nedaleko kamenného mostu zvaného „Švédský“ jsou zachovány dodnes.

Výrobu v Dobřívě provázela období rozkvětu i úpadku. Vyčerpání přírodních zdrojů – dříví na výrobu dřevěného uhlí a zásoby rudy – vedlo k omezení výroby a postupné likvidaci hutních zařízení. Od roku 1724 sloužily hamry hlavně k výrobě „cvočkařského“ železa, říkalo se jim proto „cánhamry“. Cvočkařská výroba byla na Podbrdsku rozšířena až do 19. století prakticky v každé chalupě od Strašic, přes Mýto až na Hořovicko. Život cvočkařů výstižně popsal Jan Neruda ve svém fejetonu „Výlet do kraje bídy“.

V 70. letech 19. století si zbirožské panství, pod něž spadaly i dobřívské hamry, koupil železářský podnikatel Henry Bethel Strousberg. Ten si umínil vybudovat na Zbirožsku velký hutní podnik, ale jeho velkorysý podnikání skončilo nezdarem a úpadkem.

Po roce 1903 zůstal v Dobřívě v činnosti jen tzv. Horní hamr, postavený pravděpodobně v letech 1701 až 1702 a v pozdějších letech několikrát přestavovaný – dnešní technická památka. Již od konce 19. století se zde vyráběly nákovky k radlicím, motyky, lopaty, rýče, nápravy, kovadliny, nástroje pro doly, později kovářské svěráky, kladiva

Program Zelená karta

propaguje přírodní a kulturní hodnoty v České republice. V rámci programu spolupracuje ČSOP s řadou organizací, které poskytují členům ČSOP slevy na své služby či zboží. Tuto výhodu je možné získat pouze po předložení platného průkazu člena ČSOP nebo průkazu Mladého ochránce přírody.

různých typů, klepadla na kosy, sekery, podkovy, kostry sedel pro vojsko a další výrobky. V roce 1938 sem byla ze Strašic přenesena výroba kamenů.

S nádechem starých časů

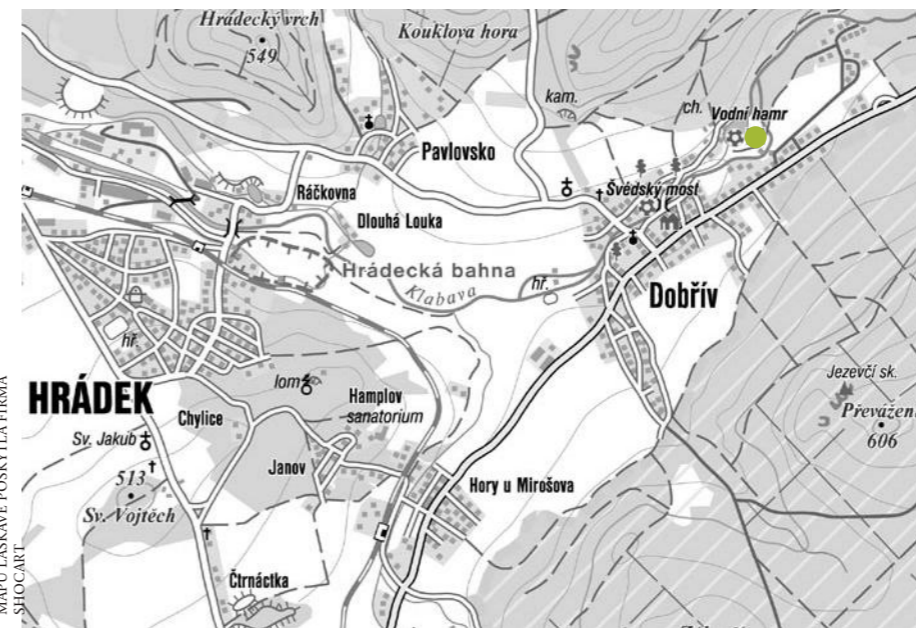
Hamr byl v provozu až do roku 1956. Od roku 1971, po provedení celkové rekonstrukce, je pobočkou Muzea Dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech.

V hamru se zachovala většina původního strojního zařízení a další dobové

stroje zde muzeum instalovalo tak, aby si návštěvníci mohli udělat celkovou představu o výrobě, která zde probíhala v minulosti. Voda z vantroků poháněla původně pět vodních kol – dnes jsou zachována jen dvě. Jedno z nich pomocí transmise nadzvedává kladiva malých hamrů, tzv. ocásky nebo švanchamry. Rozhodnete-li se muzeum navštívit, můžete si sami na požádání vyzkoušet kování na těchto hamrech. Pracovníci muzea vám potom vystaví výuční hamernický list. Zachována jsou i dvě velká nadhazovací kladiva, váhy ze 17. století, na nichž se železo vážilo, staré měchy a vyhřívací pec. Novější zařízení – nůžky na plech, skružovačky, vrtačky a pérový buchar – pocházejí z první čtvrtiny 20. století. Vše je dodnes funkční.

Hamernický den

Muzeum pořádá v hamru a v jeho areálu kromě pravidelných prohlídek vždy třetí sobotu v květnu velkou přehlídku práce

Nahore: Tzv. Horní hamr v Dobřívě je nejzachovalejší památkou svého druhu u nás.

Vlevo: Srdcem hamru je těžké hamernické kladivo, poháněné vodním kolem.

kovářů – Hamernický den. Součástí je i soutěž pro kovářské učně, nazvaná „Dobřívský cvoček“. Nechybí ani prezentace platněří, zbrojířů a v kulturním programu vystoupení skupin historického šermu a národopisných souborů. Letos se Hamernický den bude konat již po třinácté. ☺

Autorka je ředitelkou Muzea Dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech
Kontakt - tel.: 371 722 160,
e-mail: muzeumro@proactive.cz

Muzeum Dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech

Nejen Dobřívský hamr, ale i jeho „mateřské“ muzeum v Rokycanech vám může nabídnout mnoho zajímavých expozic:

„Rokycansko v minulosti“ – procházka historií regionu od prehistorických nálezů až po rok 1918.

„Železářství na Rokycansku a Podbrdsku“ – bohatá expozice představující památky železářské tradice Podbrdsku – na Rokycansku, Hořovicku a Rožmitálsku. Její součástí je i cvočkařská dílna.

„Bydlení na Rokycansku v 19. a na počátku 20. století“ – interiér venkovské roubené chalupy se souborem lidového malovaného nábytku, dobový interiér salónu z druhé poloviny 19. století tak, jak se dochovalo zařízení v domácnosti mecenáše rokycanského muzea plukovníka Fridricha, a kuchyň z 20. let 20. století, kterou vyrobila rokycanská stolařská firma Nejdla.

„Otisky času“ – bohaté a cenné paleontologické sbírky obsahující více než 500 zkamenělin v příběhu ze života v prvohorních pramořích na Rokycansku.

Praktické informace

Hamr je otevřen v období od 1. dubna do 31. října, vždy ve středu, sobotu a neděli do 9 do 17 hodin.

Muzeum v Rokycanech je otevřeno celoročně, úterý až neděle 8–12 a 12,30–16 hodin.

Vstupné 10,- Kč, děti a důchodci 6,- Kč, rodinné vstupné 20,- Kč, vstupné na výstavě 5,- Kč.

Členové ČSOP mají v rámci programu Zelená karta slevu na vstupném 50 %.

Bližší informace naleznete na www.proactive.cz/muzeumro/
Kontakt: nám. J. Urbana 141/1,
337 01 Rokycany, tel.: 371 722 160,
e-mail: muzeumro@proactive.cz

Kdyby byl naveskrz proveden zákon zemský ze dne 2. prosince 1844 čís. 72. zemského zákoníka pro Čechy, pak za krátko by celá země naše stala se rájem na pohled. Zákon tento přikazuje, aby podél všech říšských, zemských, okresních, ba i obecních silnic vysázeny byly aleje anebo aspoň, kde by na příklad na příkrých svazích nemohla dvouřadá alej být vysázena, aby alespoň zřízena byla stromořadí jednoduchá. Z tohoto příkazu vyňaty jsou jen ty části silnic, které vedou osadami s uzavřenými řadami domů neb lesy. Obcím politickým jest v zákoně zmíněném uloženo za povinnost stromořadí ta na silničním banketu vysazovati, doplňovati, ošetřovati a pěstovati, zejména též housenky s nich sbírat. Za to náleží obcím též užitek se stromů těch. Jsou-li však aleje nebo stromořadí za silničním příkopem, náleží je vysazovati a udržovati vlastníkům přiléhajících pozemků. ...

Zákon doporučuje sázeti zpravidla stromy nesoucí ovoce požitelné, nedopouští-li toho podnebí, bud'ťež vysazovány plané stromy ovocné nebo stromy lesní, které mají širokou korunu. Máme za to, že jest vhodné, aby aspoň v některých částech vysazovány byly stromy vcelám pastvu poskytující (lípy atd.) i stromy k výživě ptactva v zimě přispívající (jeřáby atd.).

(JUDr. Ladislav Pavloušek - Veřejná péče o stromoví)

Nezbývá než závidět našim předchůdcům.

Dnes naopak zákon o pozemních komunikacích sázení stromů podél silnice zakazuje.

V mnohé obci nalezneme pustou stráž neb neplodné pozemky. Druhy na nich pásán dobytek, dnes zůstávají většinou beze všeho užitku. Bývají takřka vesměs majetkem obce. Aby alespoň nějaký užitek přinášely, pronajímá mnohdy obec takové strážně malým domkářům, kteří na nich nasázejí brambory. Ale přívaly často odnesou i poslední prst, tak že potom již nikdo jich nechce a ochuzené strážně opět zarostou drnem. Strážně také i jiné vhodné pozemky zalesnití káže zájem veřejný, a proto zemědělská rada pro království České podporuje subvencemi soustavné zalesňování pustých strání a neplodných pozemků. Bylo by tudíž záslužným skutkem, kdyby okrašlovací spolky ve své domovině i v obcích

Sto let staré zažloutlé stránky otáčíme s největší opatrností. Některé jsou již tak křehké, že se lámou. Listujeme v 1. ročníku časopisu Krása našeho domova.

sousedních takové strážně a neplodné pozemky zjistily a k jejich zalesnění aspoň popud daly.

(JUDr. Ladislav Pavloušek - Veřejná péče o stromoví)

Za tuhle aktivitu ovšem našim předkům velký dík nepatří. Její výsledek - mnoho nenávratně zničených cenných stepních lokalit a houževnaté porosty akátů, se kterými dnes urputně bojujeme. Někdy je zkrátka dobrými úmysly dlážděna cesta do pekel. To je i následující případ:

... Chceme, aby ovocný strom stal se nevyčerpatelným zdrojem příjmů v našem národním hospodářství a kouzlo krásy jeho aby zvyšovalo hojnost jeho užitku.

... K tomu bude ovšem potřebí změny v mnohých dosavadních míněních, zvláště ochotného přilnutí k novým zkušenos-

tem zahradnickým. Novodobý hospodář bude nucen spřátelit se s myšlenkou, že jemu bude provést dokonalý znalecký přehled všech stromů. Staré, neplodné kmeny bude třeba vyzvednouti a neosvědčené druhy lepšími nahraditi. Zásadou bude udržovati málo druhů, ale nejlepší, nejosvědčenější. K té zásadě se musí společně se dohodnouce nakloniti všichni hospodáři v obci, má-li ovoce z jednotlivých obcí býti způsobilé k vývozu. Jen takto bude lze nejlépe je zpeněžit. Loučiti se se starými, třeba neplodnými stromy zdáti se bude mnohým hospodářům za těžko. Ale zdravé, mladé stromy hlásí se na jejich místo. Prospěch toho vyžaduje; mylné ohledy tedy stranou.

(Vincenc Podhajský - Sázejme, pěstujme, chraňme stromy!)

... a my nyní lamentujeme nad tím, jak ty desítky a snad stovky starých krajových odrůd ovoce z naší krajiny vymizely a snažíme se je zachraňovat.

Aby se však nezdálo, že naši předkové všechno pokazili...

... Co tu bývá slyšeti stížností na to, jak pošlapány louky, pocucháno osení, polámané stromy, a to prý velkými i malými. Nejsmutněji pověstnými v tom ohledu jsou prý „Pražáci“.

A přece právě pražské děti vidí krásných květin více než venkovské, mají příležitost spatřit nádherné parky, a v nich rostliny nejvzácnější, o nichž dítě venkovské mnohdy ani neuslyší. Odkud tedy tato necitelnost k přírodě?

Příčina jest v tom, že děti městské nedovedou doceniti krás přírodních hlavně proto, že nepoznaly, kolik práce dá, než se vypěstuje bylinka, nevidí v rostlince život podobný životu vlastnímu, necítí tedy s rostlinkou, neváží si jí; jako nepocítily radosti ze vzrůstu jejího, tak necítí bolesti z její zkázy.

... A tu by se měl Svaz chopiti práce důležitější a významnější, totiž výchovy obecně pro účel svůj, výchovy smyslu pro přírodu a lásky a porozumění pro ni.

(Josef Pithardt - Nejkrásnější účel Svazu okrašlovacích spolků)

Že by první vlašťovky ekologické výchovy?

(Z 1. ročníku KND - 1904/1905 - vybral a komentářem opatřil Jan Moravec)

Když je člověku dvacet pět, je plný sil, může klidně snít o tom, co všechno v životě dokáže, a své sny začít uskutečňovat. U spolku se čas počítá trochu jinak, ale připadá mi, že náš Svaz je na tom dnes obdobně. Hodnocení ale raději přenechám vám a zaměřím se na to, co v rámci jubilea chystá „ústředí“.

Brožura a setkání

Od konce loňského roku připravujeme brožurku, která na 40 stranách textu a barevných fotografií představí průřez stávající činností Svazu. Věřím, že ji přijmete jako malé poděkování za vaši nezištnou činnost ve prospěch přírody. Pu-

blikaci chceme samozřejmě využít také k oslovení veřejnosti a ke srozumitelnému představení našich cílů a výsledků našim stávajícím i potencionálním partnerům. Všechny, kdo spolupracují se zahraničními organizacemi, jistě potěší zpráva, že publikace bude k dispozici i v cizojazyčných mutacích.

Nejbližší akcí, která v rámci jubilea proběhne, je slavnostní koncert houslisty Jaroslava Svěčeného v zajímavém prostředí Punkevních jeskyní v Moravském krasu začátkem června.

Na první víkend v září se připravuje již tradiční setkání členů ČSOP, které se tentokrát uskuteční v Českém ráji. I ono ponese „punc“ letošního výročí.

Konference

Vyvrcholením plánovaných akcí by měla být konference chystaná na 10.-11. prosince do Průhonice. Její název „Dobrovol-

25 let ČSOP

V září společně oslavíme pětadvacáté narozeniny ČSOP.

TEXT LADISLAV PTÁČEK

Setkání v Českém ráji

Vážení přátelé!

Rádi bychom vás pozvali na tradiční setkání členů a příznivců ČSOP. Pravda, zdá se to předčasné, ale jak sami víte, čas běží neskutečně rychle. Letošní setkání se uskuteční opět o prvním zářijovém víkendu, tedy ve dnech 3.-5. září 2004. Hostiteli jsou tentokrát ZO ČSOP Armillaria a ZO ČSOP Křížánky.

Ubytování je zajištěno v Autocampu Sedmihorky na okraji CHKO Český ráj, v sousedství Hruboskalského skalního města (které tou dobou možná - povede-li se - bude již spolu s dalšími zapsáno na seznamu světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO).

Program bude opět bohatý. Připraveny jsou nejen semináře na osvědčená témata - hospodaření ZO, jak psát projekty, účast ve správních řízeních atd., ale i výlety do okolí, kulturní program a další překvapení.

Těšíme se na vaši účast.

Bližší informace budou rozeslány spolu s výročními zprávami a zveřejněny na webových stránkách www.csop.cz. Informace případně podá Ivana Mizerovská (tel.: 222 511 494, e-mail: csop@ecn.cz)

ná ochrana přírody v České republice“ napovídá, že nebude zaměřena výhradně na diskusi o naší činnosti a našem směřování, ale její záběr bude širší. Konference je součástí dvouletého projektu podpořeného Ministerstvem životního prostředí. Jeho cílem je zhodnotit dosavadní vývoj dobrovolné ochrany přírody v zahraničí a navrhnout cesty, jak dále rozvíjet možnosti, které dobrovolná ochrana přírody nabízí celé společnosti. Konferenci předchází zpracování hodnotících studií, zahrnující například první soukromé snahy o ochranu přírody u nás v podobě šlechtou zřizovaných lesních rezervací,

okrašlovací spolky, TIS, ČSOP a mnoho současných organizací, které se ochraně přírody na dobrovolné bázi věnují. Jednání konference, nad níž převzal záštitu ministr životního prostředí Libor Ambrozek, bude rozděleno do dvou hlavních bloků - první se bude věnovat tomu, jak chráníme přírodu, a druhý důvodům, proč je její ochrana důležitá.

Možná to bude znít trochu kacířsky, ale myslím, že důležitější než výše zmíněné akce, bude to, jak naše jubileum oslavíte vy. Každé narozeniny jsou příležitostí k oslavě a k zamyšlení. K jasnému uvědomění si toho, že práce naše a našich předchůdců má smysl a výsledky, že se sdružujeme pro radost z toho být spolu, že chceme poznávat přírodu i sebe a pomáhat přírodě i sobě navzájem.

Přeji vám příjemné oslavy!

Autor je činovníkem ÚVR ČSOP Kontakt - e-mail: iptacek@perov.cz

Stalo se ...

říjen 2003

- **Boj o novelu zákona o ochraně přírody a krajiny skončil tentokrát remízou.** I díky řadě tiskových zpráv, dopisů poslancům, lobování na všech úrovních byly zamítnuty takřka všechny nepříznivé pozměňovací návrhy, novela však nakonec jako celek byla zamítnuta.
- **Václav Izák, který zastupuje ČSOP v evropském ochranářském sdružení Eurosite, se zúčastnil valné hromady této organizace v Belgii.**

listopad 2003

- **Ústřední výkonná rada ČSOP na svém jednání v Olomouci mimo jiné přijala stanovisko ČSOP (samozřejmě zamítavé) k plánované přehradě v Nových Heřminovech, jmenovala zástupce ČSOP do poradních skupin náměstka ministra životního prostředí RNDr. Ladislava Míka (jejich jména naleznete v Depeších č. 3 na webových stránkách www.csop.cz) a schválila směrnici o používání log ČSOP.**
- **Nejprve na Královci nad Valašskými Klobouky a poté na Toulcově dvoře v Praze měli zájemci z řad dárců kampaně Místo pro přírodu možnost setkat s organizátory sbírky a představiteli Svazu, podrobit je důkladnému výslechu o jejich cílech a úmyslech a nakonec se podívat na lokality z prostředků sbírky vykupované.**

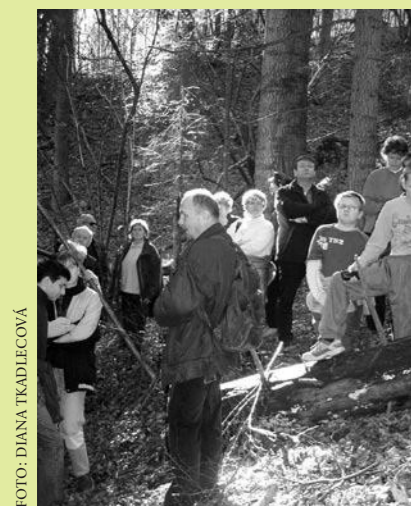

FOTO: DIANA TKADLECOVÁ

- **Do 8. ročníku fotosoutěže Pohledy do přírody, vyhlašované Sdružením mladých ochránců přírody ve spolupráci s Lesy České republiky, s.p., zaslalo 99 autorů celkem 305 prací. Výsledky naleznete na www.smop.cz. Výstava vítězských fotografií nyní putuje po republice. Následně byl**

vyhlášen ročník devátý, jehož podmínky naleznete tamtéž.

- **Otevřenou soutěž prezentací kolektivů dětí a mládeže „Jsmé tady“, vyhlášenou Sdružením mladých ochránců přírody ČSOP, vyhrál v kategorii Oddílový časopis plátek MOP Ginkgo „Půlnočník“, v kategorii Plakát – leták náborový leták MOP Dinosaurius Praha a v kategorii Internetové stránky oddílu TOM Termit (www.termit.cornus.cz).**
- **Květa Morávková ze ZO ČSOP Armillaria Liberec zastupovala ČSOP na mezinárodní konferenci Clean Up the Word (Uklidme svět) v Kyjevě.**
- **Ve Vlašimi se sešli na své valné hromadě zástupci stanic pro handicapované živočichy. Mimo jiná zde byla domluvena spolupráce s Veterinární a farmaceutickou fakultou v Brně při léčbě vzácných druhů zvířat či komplikovanějších úrazů.**
- **Do Národní sítě stanic pro handicapované živočichy byly přijaty stanice ve Voticích (provozovaná občanským sdružením Ochrana fauny) a v S00Su (provozovaná Muzeem Františkovy Lázně). Druhá jmenovaná převzala území Karlovarska od kynžvartské stanice Berkut.**

prosinec 2003

- **Na podporu kampaně Místo pro přírodu, respektive její části na záchranu bělohorského jedlobukového lesa, uspořádala Nadace Veronica v Brně dražbu uměleckých děl. Dražba, do níž darovali svá díla umělci věhlasných jmen (mimo jiné sochař Olbram Zoubek či fotograf Bohdan Holomíček) a již moderoval herec Bolek Polívka, vynesla přes 300 000,- Kč.**
- **Proběhl další legislativní boj – tentokrát proti nápadu vyjmout výstavbu vodních cest (zejména neblaze proslulých jezů na dolním Labi) z kompetence zákona o ochraně přírody a krajiny. Více k tomuto tématu naleznete v článku na straně 23.**
- **ČSOP se ve spolupráci s dalšími občanskými sdruženími aktivně zapojil do propagace vyhlášených ptačích oblastí v rámci soustavy Natura 2000. Proběhly desítky setkání, besed, vycházek a seminářů s představiteli obcí, s vlastníky i s obyvateli těchto oblastí, byla vydána řada zajímavých letáků (viz protější strana) a uspořádáno několik výstav. Projekt financovala Správa CHKO ČR.**

leden 2003

- **Začal rok plný ochranářských výročí. Ty, které nás zajímají nejvíce, jsou 25 let**

ČSOP a 100 let Svazu okrašlovacího a ochranného. Více se k tématu dozvíte na straně 27.

- **Káčet se nebude! hlásaly novinové titulky. Můžeme si připsat další úspěch na konto kampaně Místo pro přírodu – byl vykopen les Ščůrnica (více viz str. 5). Při této příležitosti proběhla tisková „dvoukonference“ – souběžně v Praze a ve Zlíně.**
- **„Vstupní kvalifikaci“ úspěšně absolvovalo 20 začínajících vedoucích oddílů Mladých ochránců přírody.**

únor 2003

- **V Brně byla podepsána smlouva o spolupráci s Lesy České republiky na další rok. Pokračují všechny osvědčené projekty, jako je Ochrana biodiverzity v lesích, podpora přírodovědných soutěží či Zachraňme studánky!, navíc přibyla ještě spolupráce při propagaci spotřeby českého dřeva jakožto obnovitelného zdroje.**

FOTO: PETR N. STYBLO

- **Začalo poslední kolo boje o novelu zákona na ochranu přírody a krajiny. Jak po dvou měsících skončilo si můžete přečíst v úvodníku Pavla Pešouta na straně 1.**
- **Ústřední výkonná rada ČSOP se sešla v Praze. Mimo jiné připravila „akční plán“ pomoci základním organizacím ČSOP v přechodu na podvojně účetnictví. Blíže informace k této problematice sdělí místopředseda ČSOP Erik Geuss (e-mail: erik.geuss@volny.cz)**

březen 2003

- **V příjemném prostředí skautské základny v Domašově nad Bystřicí se sešlo tradiční Výroční setkání pozemkových spolků. Mimo jiné přijalo zásadní dokument „Standardy a postupy pozemkových spolků“, který podrobně popisuje, jak by měl pozemkový spolek jednat, aby dobře plnil své poslání a neztratil důvěryhodnost. Otakara Pražáka nahradil v Radě Národního pozemkového spolku Martin Kloudys z Pozemkového spolku pro přírodu a památky Podblanicka.**
- **V Ústí nad Labem se sešli zástupci Ekocenter ČSOP. ☘**

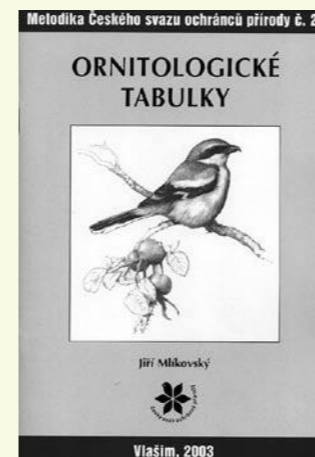
ČSOP vydal ...

- **Natura Pragensis ...** – další dva svazky studií o přírodě Prahy, jeden věnovaný motýlům a druhý zejména historii ochrany přírody

Kontakt: ČSOP Botič – Rokytka, tel.: 271 742 631, e-mail: z_prasil@volny.cz

- **Prokopské a Dalejské údolí** (Jan Němec – editor) – obsáhlá publikace o přírodních i kulturních hodnotách jednoho z pražských přírodních parků

Kontakt: AOPK ČR, tel.: 283 069 223, e-mail: jan_nemec@nature.cz

- **Ornitologické tabulky** (Jiří Mlíkovský) – 27. svazek metodické řady ČSOP, přínášející souhrn základních informací o u nás volně žijících ptácích

- **Klíč k určování exuvií evropských druhů vážek podřádu Anisoptera** (Stefan Kohl) – unikátní příručka v nezvyklém „omyvatelném“ provedení, vydaná jako příloha 9. svazku metodické řady ČSOP

- **Koncepce environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty Středočeského kraje v letech 2003–2010** – zpracovaná koncepce v knižním vydání

- **Lampetra V** – další svazek bulletinu pro výzkum a ochranu biodiverzity vodních toků

- **O Blaníku a jeho rytířích v beletrii** (Radko Bílek) – druhý svazek cyklu „Blaník v umění“, vydávaného jako samostatné přílohy časopisu Pod Blaníkem

- **Netvorští z Březí** – vyprávění o časech dávno minulých (Jaroslav Laštovička) – další ze samostatných příloh časopisu Pod Blaníkem, tentokrát věnované jednomu z místních vladyčských rodů

Kontakt: Podblanické ekocentrum ČSOP, tel.: 317 845 169, e-mail: vlasim@csop.cz

- **Rozumíme zvířatům** – pracovní sešit pro český jazyk, matematiku a přírodopis, tematicky zaměřený především na chov a ochranu domácích zvířat

Kontakt: Společnost pro zvířata, e-mail: s.pro.zvirata@ecn.cz

- **Sborník ČSOP v Jihočeském kraji 2002/2003** – soubor základních informací a prezentací některých jihočeských ZO (možno též stáhnout v pdf formátu na www.csop-jc.org)

Kontakt: Michal Bláha, tel.: 728 784 844, e-mail: michal.blaha@csop.cz

- **Národní přírodní památka Komorní hůrka** (Karel Brož) – obnovené vydání průvodce po světoznámé geologické lokalitě

Kontakt: Karel Brož, tel.: 737 769 354

- **Vodní nádrž Nechanice, Novodomské rašeliníště – Kovářská** – informační letáky o dvou z významných ptačích oblastí v západních Čechách

Kontakt: ČSOP Kladská, tel.: 602 703 935, e-mail: kladska@centrum.cz

- **Pozemkový spolek Milý** – základní informace o pozemkovém spolku a lokalitách v jeho péči

Kontakt: RNDr. Vlastislav Vlačiča, tel.: 475 601 589, e-mail: vlačicha@pf.ujep.cz

- **Formica 2003** – 6 číslo již tradičního zpravodaje o lesních mravencích

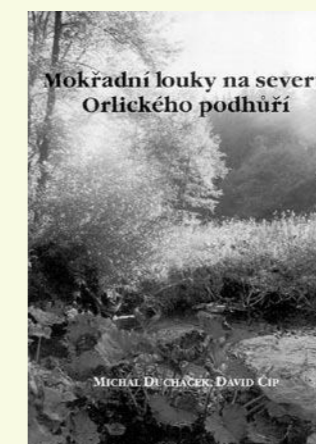
Kontakt: Jan Daňo, tel.: 608 142 586, e-mail: formicacsop@volny.cz

- **Rožďalovické rybníky, Žehuňský rybník a obora** – informační letáky o dvou významných ptačích oblastech Polabí

- **Lesy Českého ráje** – informační leták

Kontakt: ČSOP Křižánky, e-mail: csopkrižanky@seznam.cz

- **Mokřadní louky na severu Orlického podhůří** (Michal Ducháček, David Číp) –

obsažná publikace o činnosti Velkojaroměřského pozemkového spolku a lokalitách jeho zájmu

Kontakt: ČSOP JARO Jaroměř, tel.: 603 847 189, e-mail: coracias@seznam.cz

- **Studánky mezi Útěchovem a Obřany, Studánky v okolí Babiho lomu, Studánky v údolí Bobravy, Studánky v okolí Brněnské přehrady, Studánky mezi Ponávkou a Svítavou, Brněnské vrty a studánky** – druhá série miniprůvodců po studánkách v okolí Brna

- **Praktický rádce – jak chránit životní prostředí v Brně 2004** – aktualizované vydání praktické příručky s desítkami užitečných adres a kontaktů

- **Sluneční síť** – letáček na podporu obnovitelných zdrojů energie a nefosilního světa

- **Natura 2000 v dolním Pomoraví** – leták se základními informacemi o Natuře 2000, se zaměřením na nivu řeky Moravy

Kontakt: Dům ochránců přírody Brno, tel.: 542 422 751, e-mail: veronica@ecn.cz

- **Růženin lom** – bohatě ilustrovaná skládáčka sloužící k výukovým programům v této lokalitě na okraji Brna

- **Velká Klajdovka** – informační leták o oblasti navržené k zařazení do soustavy Natura 2000

Kontakt: Václav Izák, tel.: 543 216 483, e-mail: vaclav.izak@rezekvitek.cz

- **Akce rak** – leták se základními informacemi o jednotlivých u nás žijících druhích a jejich rozpoznávacími znaky

Kontakt: ČSOP Planorbis, e-mail: planorbis@naucnastezka.cz

- **Staré krajové odrůdy ovocných dřevin** – problematika a možnosti využití (Radoslav Vlček – editor) – sborník příspěvků ze stejnojmenného semináře, sloužící jako metodická příručka

Kontakt: Radoslav Vlček, tel.: 571 757 115, e-mail: vlk@vmp.cz

- **Chráněná krajinná oblast Beskydy** – informační skládáčka s mapou

Kontakt: Správa CHKO Beskydy, tel.: 571 654 293, e-mail: beskydy@schkocr.cz

- **Rys ostrovid, Medvěd hnědý** – dva letáky, přinášející takřka vyčerpávajícím způsobem základní informace o životě, rozšíření a ochraně těchto šelem

Kontakt: ZO ČSOP Rožnov pod Radhoštěm, tel.: 571 652 277, e-mail: sulgan@valachnet.cz ☘
(v přehledu nejsou zahrnuta periodika, pohlednice, plakáty a další propagační tiskoviny)

Hledání jara na naučné stezce

Akci „Hledání jara na stezce“ pořádala ZO ČSOP Podorlicko v České Třebové již podruhé.

Hledání jara je vycházka se soutěží pro jednotlivce, rodiny i kolektivy. Letos se na smyslové naučné stezce „Údolím Sku-

hrovského potoka“ (o jejímž otevření jsme informovali v podzimním čísle KND 2002) konala 18. dubna. Zúčastnila se jí stovka výletníků.

Atrakcí byly nejrůznější druhy obojživelníků, které nalézáme v zachytných nádobách při záchranných transferech. Prohlédnout si čolka z očí do očí (v okamžiku kdy „zdrhá“ ze stolu), to už zanechá v návštěvnických hluboké zážitky.

Stežku nejen ožívujeme podobnými akcemi, také se jí snažíme neustále doplňovat. Účastníci akce si mohli vyzkoušet nové „hmatárium“ se vzorky dřevin. Snahou tvůrců stezky je v budoucnu vytvořit ještě stanoviště věnované sluchovému vnímání se speciálním zařízením – „slucháři“. To však bude záležet na získaných finančních prostředcích a také na tom, kolik peněz bude nutné vynaložit na opravy. ☒

Hana Grundová, Ekocentrum ČSOP Podorlicko (freoni@atlas.cz)

Cesta podél Sázavy zůstane volná!

V minulém čísle Krásy našeho domova jste se mohli dočíst o boji za zachování cesty podél Sázavy (článek *Zůstane cesta podél Sázavy průchozí? v rubrice Zelené paragrafy*).

Jen pro připomenutí: V této kauze jde o historickou turistickou stezku – červeně značenou „Posázavskou magistrálu“, která již nejméně 100 let slouží turistům jako jeden z hlavních přístupů k Sázavskému klášteru, místním chatařům i rybářům k přístupu k řece. Investor plánoval její zrušení a neprostopné zaplacení několika set metrů břehu Sázavy. Plot by výrazně omezil přístup do krajiny, což by stovkám lidí znepříjemnilo život. Došlo by také k narušení zdejší dochované přírody a celkové harmonie krajiny. Zároveň by se zhoršila povodňová situace.

Krajský úřad Středočeského kraje, odbor životního prostředí a zemědělství, potvrdil nesouhlas Městského úřadu Uhlířské Janovice se zrušením této cesty. Potvrdil tím pádné argumenty, které neformální koalice složená z obce Úžice,

měst Sázava a Uhlířské Janovice, Českého svazu ochránců přírody, Českého rybářského svazu, Klubu českých turistů a vlastníků sousedních pozemků proti záměru investora předložila. Toto rozhodnutí Krajského úřadu je konečné a není proti němu odvolání. Investor se může maximálně obrátit na soud a Krajský úřad zažalovat, avšak zákon je jednoznačně na straně Krajského úřadu.

Zdravné vyřešení tohoto případu ve prospěch lidí i přírody bylo důležité, protože Krajský úřad Středočeského kraje i Městský úřad Uhlířské Janovice příkladně uhájily veřejný zájem, který zde prokazatelně existoval. Příklad je tak významným precedentem pro podobné případy v celé délce Sázavy i jinde. ☒

Bohuslav Vtípil, ZO ČSOP Sázava (sazava@csop.cz)

Čaj o páté

Poslední únorový čtvrtek odpoledne se sešli milovníci čaje v prostorách Centra ekologické výchovy Pálava v Mikulově.

Zástupkyně brněnské firmy Oxalis, slečna Simona Boučková, zde velmi profesionálně pohostila všechny přítomné různými druhy čaje a trpělivě odpovídala na dotazy. Všichni mohli k čaji ochutnat domácí koláče a buchtu, které některé z návštěvnic přihlásily do soutěže. Celkem se sešlo 9 výborných koláčů, které zmizely ze stolu během hodiny. Každý, kdo koláče ochutnal, napsal hodnocení. Soutěž s přehledem vyhrála paní Milada Neveselá se svými „valašskými frgály“. Druhé místo obsadila Dagmar Chytilová s tvarohovým koláčem, třetí místo získala Lucie Stvorová za celozrnnou buchtu.

Mile nás překvapila vysoká účast (přišlo přes 50 lidí), zároveň nás to však i trochu zaskočilo, protože naše prostory jsou pro tolik lidí poměrně malé. Naším cílem bylo pozvat návštěvníky do prostor centra, aby si odpočinuli nad šálkem voňavého čaje, popovídali si s přáteli a přitom se dozvěděli něco o činnosti neziskových organizací, zaměřených na ekologickou výchovu a osvětu (CEV Pálava, 56/15 ZO ČSOP), praktickou ochranu přírody (56/13 ZO ČSOP) a na šetrnou turistiku (56/03 ZO ČSOP Adonis). Doufám, že se nám to podařilo, pro příště slibujeme, že se podobná akce bude konat v jiných prostorách, kde bude více místa. ☒

Eva Řezáčová, ČSOP CEV Pálava (cev@palava.cz)

Petice na ochranu netopýrů – rok poté

Česká republika přijala celou řadu mezinárodních úmluv, které se buď vzdáleně a nebo zcela konkrétně týkají ochrany netopýrů.

Také v souvislosti se vstupem do EU (vzhledem k směrnici o biotopech) budeme muset zvýšit jejich ochranu. Podpořit konkrétní kroky, které je třeba pro ochranu netopýrů udělat, bylo hlavním smyslem petice, která byla přílohou tohoto časopisu právě před rokem. Co se za tu dobu událo?

Jménem organizací, které se zabývají ochranou netopýrů (tj. ČSOP, Děti Země, ČESONU) jsme se s peticí obrátili na ministra životního prostředí Libora Ambrozka a ministra zemědělství Jaroslava Palase. Pod peticí se do té chvíle podařilo nashromáždit (i díky vám – čtenářům Krásy našeho domova) 530 podpisů a další desítky podpisů stále přicházejí. Ministr životního prostředí nám sice dosud formálně neodpověděl, avšak byla založena Pracovní skupina pro naplňování úmluvy EUROBATS (evropské úmluvy na ochranu netopýrů), do které byli přizváni zástupci výše zmíněných organizací. Ministr Palas odpověděl dopisem, ve kterém naši iniciativu chválí, ale zřídka se veškeré zodpovědnosti za používání pesticidů v souvislosti s netopýry.

Proč vlastně věnujeme takovou pozornost jedné, byť velmi zajímavé skupině savců? Svými 23 druhy netvoří podstatnou část druhového bohatství naší republiky, které se odhaduje na 40 tisíc různých organismů. Na druhé straně tyto živočiškové představují ideální modelovou skupinu. Důslednou ochranou můžeme dosáhnout nejen lepší ochrany přírody u nás, ale následně i ochrany životního prostředí člověka a jeho zdraví.

Vážení čtenáři, děkujeme všem, kteří jste petici podepsali či jinak přispěli k ochraně netopýrů! O dalším vývoji vás budeme informovat. ☒

Mojmír Vlašín, zástupce petičního výboru (mojmir.vlasin@ecn.cz)

Jak vyhlásit památný strom?

Dotaz:

Co musím udělat k vyhlášení památného stromu?

Ve volné krajině, ale i v urbanizovaných územích se někdy vyskytují stromy, které se svým věkem, velikostí nebo historickým významem vymykají obvyklému rámci. Jejich ochrana je upravena zákonem č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, který zavádí termín „památný strom“ (§ 46–47).

Pravomoc vyhlásit strom za „památný“ mají pověřené obecní úřady a magistráty statutárních měst, na území CHKO a národních parků pak správy těchto oblastí. Vyhlášení probíhá formou správního rozhodnutí příslušného úřadu (většinou se jedná o odbory životního prostředí na těchto úřadech) ve správním řízení. Řízení je možné zahájit jak z iniciativy příslušného úřadu, tak na návrh vlastníka nebo kterékoliv další osoby. Zde se tak otevírá prostor pro všechny zájemce o významné stromy, neboť mohou příslušný úřad svým podnětem upozornit na zajímavý strom, a tak iniciovat jeho případné vyhlášení stromem památným.

Chcete-li vyvíjet aktivity směřující k vyhlášení památného stromu, je dobré zjistit základní údaje o předmětném

stromu, zejména: druh, obvod kmene ve výšce 1,3 m od země, přibližná výška, zdravotní stav, případně historické a kulturní souvislosti s okolím. Vhodná je i dokumentační fotografie. Tyto údaje, předané spolu s návrhem na vyhlášení památného stromu příslušnému úřadu, pak pomohou při rozhodování ve správním řízení.

Další důležitou okolností je i postoj vlastníka. Vlastnictví se v tomto případě odvíjí od vlastnictví pozemku, na kterém významný strom nebo stromy rostou. Pokud je vlastníkem stát nebo obec, většinou vše proběhne bez problémů. Potíže někdy nastávají u soukromých vlastníků, kteří z obav o omezení svých uživatelských práv zastávají negativní postoj. I když správní úřad může provést vyhlášení i proti vůli vlastníka, vždy je lepší zajistit si jeho souhlas. Zde může výrazně pomoci osvěta ze strany občanských sdružení, která se zabývá ochranou dřevin, ale i jednotlivců. Vlastník stromu navrženého na vyhlášení za „památný“ by měl být obeznámen se všemi okolnostmi, které souvisejí s vyhlášením. Ve velké většině případů není vlastník prohlášením stromu za památný nijak poškozen. Naopak, na ošetření památného stromu lze získat z dotací nemalé finanční příspěvky od státu. Zde bychom měli poznamenat, že za stav dřevin (nejen památných stromů) je vždy zodpovědný jejich vlastník.

Pokud je strom (nebo skupina stromů) vyhlášen jako „památný“, poživá potom zvláštní ochranu dle již jmenovaného zákona. Správní orgán stanoví jeho ochranné pásmo a nechá strom označit cedulí se státním znakem. Strom je potom evidován v ústředním seznamu, který spravuje Agentura ochrany přírody a krajiny, www.nature.cz. ☒

Václav Zemek (vaclavzemek@centrum.cz)

Vzorový formulář návrhu o vyhlášení památného stromu si můžete stáhnout na stránkách ČSOP (www.csop.cz).

Klub hledačů HP Tachov

V podzimním čísle časopisu *Krása našeho domova* 2002 mne zaujaly články *Ve znamení božích muk* a *Návrat do krajiny*. Náš klub dělá něco podobného, a proto bych vám ho rád představil.

„Klub hledačů HP Tachov“ sdružuje osoby, jejichž společným zájmem je mimo jiné vyhledávání starých smírčích křížů, opravy božích muk a drobných kamenných památek.

Jeden z největších smírčích křížů v tachovském okrese (o rozměrech 117x123x20) ležel v příkopě a sloužil jako překlad vjezdu na pole. Kříž jsme spolu s partou zámečnicků z Terozu vykopali a přetáhli asi o 100 metrů dále na

vhodné místo mezi stromy u cesty. Kříž byl velmi těžký a tehdy jsme si pořádně „mákli“. Zajímavý příběh mají i dva smírčí kříže, nazývané také „celní kola“. Oba stály vedle sebe v roští pod mezi nedaleko hlavní cesty z Plané do Tachova. Jednou jsem je chtěl ukázat kamarádovi, ale po křížích zůstaly jen dvě prohlubně, připomínající díry po vytržených zubech. Po třítýdenním pátrání se podařilo najít zloděje. Kříže jsme pak postavili o kousek dál pod mohutný dub, aby byly dobře viditelné. Jeden smírčí kříž jsme stavěli dokonce třikrát. Když nám ho někdo vrátil podruhé, usadili jsme ho do betonového lůžka.

Při hledání „Božích muk z husitské doby“ jsme našli povalený podstavec, na kterém byl kdysi litinový křížek. Pomocí detektoru jsme ho našli – celý, ale na pět kousků rozlámaný. Kříž jsme vyčistili, složili, vyztužili a za pomoci ochránců přírody z Bernartic jsme ho znovu postavili. Kříž stál na kraji lesa u Bernartic asi čtyři roky. V létě loňského roku ho někdo v té nejsilnější litinové části, která byla těsně nad kamenným blokem a novou železnou výztuhou, urazil a ukradl.

Zajímavá boží muka jsme obnovili nedaleko zaniklé vesnice Pořejov. Ležely přeražené pod mohutnou lípou. Tato boží muka postavila v roce 1856 rodina Kässova, prapředci manželky slavného konstruktéra Ferdinanda Porscheho. ☒

František Soukup,
Klub hledačů HP Tachov
(soukup.fr@quick.cz)

Poezie na obranu stromů

Miluji stromy a velice trpím, když se dovidám, že kvůli obchodnímu centru bylo vykáceno obrovské množství zdravých stromů nebo že paní starostka nechala pokácet celou lipovou alej.

Asi před 40ti lety jsem se vracela z práce domů, a když jsem přišla do Legrovy ulice, zůstala jsem stát jako opařená. Všechny akáty od jednoho konce ulice až na druhý byly pokáceny a ležely na zemi jako mrtvá těla, která čekají na odvoz. Víím, že v tomto případě to bylo nutné, ale velmi kruté a smutné. Cožpak tady zanecháme našim vnukům, pravnukům a dalším generacím holé pláně?

Jsem už v důchodu a na stará kolena jsem začala psát verše, takové, které by měly zachraňovat a bránit každý strom. Dovolují si vám několik veršů předložit. ☒

STALETÉ DUBY

*Staleté duby, co vy všechno víte
duši svou máte popsanou,
díváte se a nic nepovíte
jste němí svědkové
jen pověsti o vás zůstanou.
Posvátný strom našich předků
dle bájí první na světě
ať ještě dlouho žije
na naší modré planetě.*

Jiřina Nováková, Praha

BIOPHON

nabízí audiokazety, které obsahují řadu unikátních zvukových záznamů hlasů volně žijících ptáků a zvířat. Kazety a CD s tištěným doprovodným textem jsou určeny odborným pracovníkům, pedagogům, studentům a pracovníkům ochrany přírody. Jsou výbornou doplňkovou pomůckou při výuce přírodopisu moderní akustickou metodou. Přibližují jinak nedostupnou přírodu i dětem zvláštních škol. Jsou také určeny myslivcům a všem milovníkům přírody.

V EDICI BIOPHON BYLO DOSUD VYDÁNO NA AUDIOKAZETÁCH

SOVY – EULEN – OWLS 69 variant hlasů všech našich 11 druhů sov. Textová příloha česky, německy, anglicky. (63 minut, 4. rozšířené vydání, 1999)

RUKOVĚT MYSLIVCE – HLASY ZVĚŘE hlasové a zvukové projevy 23 druhů savců a 46 druhů ptáků, 85 variant hlasů. Jedná se o lovné druhy a druhy uvedené v mysliveckých zákonech. Obsahuje např. 7 druhů hlasů jelení zvěře, 5 druhů hlasových projevů srnčí zvěře atd. (65 minut, 4. rozšířené vydání, 1995)

PTÁCI RÁKOSIN A OKOLÍ VOD 106 variant hlasů 50 druhů ptáků. (90 minut, 3. vydání, 1994)

HLASY DRAVCŮ 53 variant hlasů 22 druhů dravců. (60 minut, 1993)

KUKAČKA, LELEK, RORÝS, SROSTLOPRSTÍ A ŠPLHAVCI, 68 variant hlasů 17 druhů. (65 min., 1993)

HLASY NAŠICH ŽAB hlasy všech našich 13 druhů žab. S mluveným doprovodným komentářem doc. Vladimíra Hanáka o životě, ochraně a významu obojživelníků. (50 minut, 1993)

PĚVCI I. – hlasy 39 druhů pěvců. (60 minut, 1993)

PĚVCI II. – hlasy 37 druhů pěvců. (60 minut, 1993)

PĚVCI III. – hlasy 43 druhů pěvců. (60 minut, 1993)

MISTŘI PĚVCI PTAČÍ ŘÍŠE zpěvy 22 vybraných druhů pěvců. (72 minut, 1994)

VYDRA ŘIČNÍ A JEJÍ SOUSEDÉ Z MOKŘADŮ 10 hlasů vyder a pásmo s hlasy 20 živočichů ze společného biotopu. Česká a německá verze. (80 minut, 2002)

V EDICI BIOPHON BYLY DOSUD VYDÁNY DIGITÁLNÍ ZÁZNAMY NA KOMPAKTNÍCH DISCÍCH

CD – ROK V PŘÍRODĚ 99 hlasů a zvuků z přírody. Zvukové pásmo sestavené z unikátních denních i nočních hlasových a zvukových projevů živočichů a dalších zvuků, které charakterizují přírodu během celého roku. CD bez mluveného komentáře. Textová příloha česky, německy a anglicky. (61 minut STEREO, 1999)

CD – SOVY – EULEN – OWLS 69 variant hlasů všech našich 11 druhů sov. Textová příloha česky, německy, anglicky. (63 minut STEREO, 4. rozšířené vydání, 2000)

CD – MISTŘI PĚVCI PTAČÍ ŘÍŠE zpěvy 22 vybraných druhů pěvců. (68 minut, 2003).

CD – SOVY EVROPY 77 variant hlasů všech 13 druhů evropských sov. (67 minut STEREO, 2003)

CD – PTÁCI VOD A MOKŘADŮ 1. díl 71 variant hlasů 30 druhů vodních ptáků. (67 minut STEREO, 2003)

Další díly připravujeme.

Cena audiokazet s textovou přílohou je 134,- Kč/kus + poštovné. Cena CD 249,- Kč/kus + poštovné.

Zájemcům zašleme seznam zvukových záznamů na jednotlivých nosičích. Audiokazety a CD je možno zakoupit v Národním muzeu v Praze, Václavské náměstí nebo objednat na dobírku, pro podniky i na fakturu na adrese :

**PELZ – BIOPHON, P. O. BOX 159
160 41 PRAHA 6
tel. + záz.: 233 339 993,
e-mail: pelz.biophon@volny.cz
http://www.biophon.cz**

Udělejte svým blízkým radost. Darujte jim předplatné časopisu Krása našeho domova

Své blízké potěšíte a zároveň podpoříte dobrovolnou ochranu přírody v České republice. Roční předplatné (2 čísla) stojí 80,- Kč.

Objednávky zasílejte na adresu redakce.
Členům ČSOP je časopis zaslán automaticky
a zdarma jako členská výhoda.

Schází Vám starší čísla Krásy našeho domova?

Můžete si je doobjednat po 20,- Kč na adrese redakce:

Kancelář ÚVR ČSOP, Uruguayská 7, 120 00 Praha 2
e-mail: csop@ecn.cz

Reklamu v *Krásě našeho domova* dostane do ruky 10 000 členů a příznivců ČSOP – lidé se zájmem o naši přírodu a krajinu.

Reklamu v *Krásě našeho domova* podpoříte vydávání časopisu.

Ceník reklamy v KND nalezne na www.csop.cz, případně se můžete informovat v redakci

**ČESKÁ
SPOŘITELNA**

Česká spořitelna, a.s., generální sponzor Národní sítě stanic pro handicapované živočichy

Lesy České republiky, s. p., získaly v roce 2002 **osvědčení** o účasti v certifikaci lesů podle systému PEFC (Pan European Forest Certification), který nezávislým auditem dokládá, že podnik se o svěřené lesy stará na základě principů **trvalé udržitelnosti** a obhospodařuje je k přírodě šetrným způsobem.